

ORGANIZACJA PARAFIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W GDAŃSKU W LATACH 1922-2015

Wstęp

Gdańsk jako ośrodek miejski przez wieki niezwykle istotny politycznie i silny gospodarczo, odgrywający znaczącą rolę kulturalną i naukową, przez większą część swojej historii leżał na uboczu życia kościelnego, które w wymiarze strukturalnym koncentrowało się najpierw we Włocławku, a od 1821 r. w dużo mniejszym Pelplinie. O zlokalizowaniu diecezji w Gdańsku na początku polskiej państwowości nie mogło być mowy z uwagi na zbyt wątłe jeszcze korzenie chrześcijaństwa na Pomorzu i zbyt dużą odległość od głównych ośrodków życia politycznego w kraju. Z inicjatywą utworzenia niezależnej diecezji na Pomorzu jako pierwszy na przełomie 1251/52 wystąpił książę Świętopelk¹. O powstanie diecezji po 1343 r. zabiegali następnie Krzyżacy, chcąc uniezależnić Pomorze Gdańskie od polskich biskupów². Gdy po wojnie trzynastoletniej Gdańsk uzyskał od króla szereg przywilejów uniezależniających miasto od Korony, magistrat nie był z kolei zainteresowany ulokowaniem w swoich murach jakiegokolwiek niezależnej instytucji, zwłaszcza mogącej wzmocnić pośrednio władzę państwową. O stworzeniu osobnej diecezji z siedzibą w Gdańsku, tym bardziej nie mogło być mowy, po zwycięstwie w mieście reformacji. Koncepcja utworzenia osobnego biskupstwa gdańskiego dla ziem przyłączonych do Prus

---

¹ M. Bruszevska-Głombiowska, *Biskup włocławski Michał: działalność kościelna, gospodarcza, polityczna (1220-1252)*, Gdańsk 2002, s. 167; B. Włodarski, *Świętopelk i Mściwoj II (z dziejów Pomorza Gdańskiego w XIII w.)*, „Zapiski Historyczne”, t. 33, 1968, z. 3, s. 66, 69.

² K. Bieszk, *Walka Zakonu Krzyżackiego z Polską o przynależność kościelną archidiaconatu pomorskiego*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, t. 34, 1927, s. 9-11, 14-15.

po I rozbiore Polski pojawiła się ponownie w 1776 r., jednak zdecydowana postawa hierarchii polskiej udaremniła te zamiary przed II rozbiorem, natomiast po roku 1793, gdy reszta diecezji kujawskiej znalazła się pod pruskim panowaniem, koncepcja ustanowienia odrębnego biskupstwa dla Pomorza straciła na racjonalności³. Nowym władzom zależało bowiem na umniejszeniu autorytetu i znaczenia dostojników katolickich, a nie ich wzmocnieniu, stąd też siedzibę diecezji „pomorskiej” celowo przeniesiono z Chełmży do prowincjonalnego jak na tamte czasy Pelplina, pomijając rzecz jasna, duży i prężnie rozwijający się gród nad Motławą.

1. Gdańska sieć parafialna w okresie Wolnego Miasta i II wojny światowej

O ile przez wieki wielka polityka blokowała powstanie osobnego ośrodka diecezjalnego w Gdańsku, o tyle po I wojnie światowej przyczyniła się do jej utworzenia. Na mocy 104 art. traktatu wersalskiego, 10 stycznia 1920 r. Gdańsk wraz z okolicznymi terenami, został bowiem odłączony od Niemiec, a 15 listopada tegoż roku z obszaru tego powstało liczące 1952 km² II Wolne Miasto Gdańsk.

W granicach nowopowstałego organizmu politycznego znalazło się 35 samodzielnych katolickich parafii i 2 kuracje, należące pod względem administracji kościelnej, do diecezji chełmińskiej oraz diecezji warmińskiej. Część przypisana do biskupstwa w Pelplinie obejmowała cały dekanat Gdańsk I z 13 parafiami i 1 kuracją, 3 parafie z dekanatu Tczew oraz 2 parafie z dekanatu Gdańsk II. Do diecezji we Fromborku należał cały dekanat Nowy Staw z 11 parafiami i 1 ekspozyturą oraz dekanat Malbork z 6 parafiami. Na terenach tych mieszkało 119 470 katolików, z czego 106 341 podlegało biskupowi chełmińskiemu, a 13 129 biskupowi warmińskiemu⁴. Liczba katolików naro-

---

³ *Preussen und die katholische Kirche seit 1640 nach den Acten des Geheimen Staatsarchives von Max Lehmann*, wyd. S. Hirzel, t. 4, Von 1758 bis 1775, Leipzig 1883, nr 480, s. 499.

⁴ Por. *Elenchus universi cleri nec non sororum piarum congregationum Dioecesis Warmiensis conscriptus sub initio anni 1921*, s. 21-22 i 24-25; *Elenchus universi cleri (...) Dioecesis Warmiensis conscriptus sub initio anni 1922*, s. 22-23 i 26-27; *Elenchus Omnium Ecclesiarum necnon universi cleri diocesis culmensis pro anno domini 1922*, s. 24-25; F. S t e f f e n, *Die Diözese Danzig, ihr erster Bischof Eduard Graf O'Rourke und ihre Kathedrale zu Oliva*, Danzig 1926, s. 8, 82.

dowości polskiej według różnych źródeł wahała się między 12 000 a 40 000⁵. W obrębie miasta mieszkało 194 470 osób, w tym 76 237 było wyznania katolickiego.

Z chwilą ustanowienia administracji apostolskiej, która w 1925 r. przekształcona została w podlegającą bezpośrednio Stolicy Apostolskiej diecezję gdańską, doszło do połączenia wszystkich parafii w dwa wikariaty rejonowe⁶. W skład dekanatu Gdańsk wchodziły parafie z dawnej diecezji chełmińskiej, podczas gdy w dekanacie Nowy Staw znalazły się parafie pochodzące z diecezji warmińskiej.

W następnych latach, sukcesywnie wzrastała liczba parafii w nadmotławskim biskupstwie, tak iż do końca II wojny światowej funkcjonowało w nim 40 parafii i 5 kuracji⁷. Za pontyfikatu pierwszego ordynariusza, bpa Edwarda O'Rourke (1922-38), założono bowiem 5 parafii pomocniczych i ustanowiono 2 kuracje (nie licząc 2 parafii personalnych). Kolejny biskup gdański, Karol Maria Splett (1938-1945), założył natomiast 2 placówki duszpasterskie. W samym mieście powstało w okresie międzywojennym 5 takich ośrodków.

Jako pierwsza pewną odrębność zyskała późniejsza parafia pw. **Matki Boskiej Nieustającej Pomocy**. Ludność katolicka zamieszkująca niegdysiejszą osadę, a dziś zachodnią część miasta, zwaną Bętowem, przez wiele stuleci była częścią wspólnoty parafialnej w Oliwie. W 1904 r. nowopowstała parafia we Wrzeszczu założyła w Bętowie swój cmentarz, na którym w latach 1912-1913 stanęła na początku niewielka, ale wkrótce rozbudowana do 220 m² kaplica. Przy niej 21 stycznia 1920 r.

⁵ Katolicy stanowili 32,7% ogółu mieszkańców Wolnego Miasta. T. B a l i c k i, *Powołanie samodzielnej jednostki kościelnej na terenie Wolnego Miasta Gdańska*, „Studia Gdańskie” (dalej: SG), t. 13, 2000, s. 223-224; W. C i e c h o r s k i, *Diecezja Gdańska – Wspomnienie w jej 50- lecie 1925-1975*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej” (dalej: MDG), t. 19, 1975, nr 7-9, s. 208; V. P a p e n f u ß, *Geschichte der katholischen Kirche in Danzig*, Danzig 1937, s. 32; R. S t a c h n i k, *Die Katholische Kirche in Danzig. Entwicklung und Geschichte*, Münster 1959, s. 142; F. S t e f f e n, *dz. cyt.*, s. 8.

⁶ Parafie z diecezji chełmińskiej, które znalazły się w granicach WMG połączone zostały w 1 dekanat już w 20 września 1921 r., zaś parafie z diecezji warmińskiej dopiero w 1922 r.

⁷ Od 1939r. liczba parafii nie zmieniła się, jednak w po zakończeniu działań wojennych zniszczony został kościół Św. Brygidy, co było powodem zaprzestania funkcjonowania tejże parafii, dlatego też w dalszej części wywodu zredukowaliśmy liczbę placówek do 44. Kuracjami była nadal placówka w Niedźwiedzicy oraz powstałe w okresie międzywojennym jednostki w Nowych Szkotach, Kałdowie, Sopocie i Letnicy.

rozpoczęto odprawiać stałe nabożeństwa. Dnia 22 listopada 1922 r. we wsi powstała kuracja, przekształcona 1 kwietnia 1929 r. w parafię pomocniczą, której wizerunek szczególną czią otaczał pierwszy duszpasterz, ks. Jan Kamulski⁸. Objęła swoim zasięgiem tereny uprzednio należące do parafii oliwskiej, matarskiej i wrzeszczańskiej tj. Brętowo, Brętowski Młyn, Lobkowski Dwór, Kamienny i Jaśkowy Młyn, Niedźwiednik, Lipnik, Nowiec, Nowiecki Młyn, Leśną Górę, Matemblewo, Złotą Karcznię, Strzyżę Górną i Srebrzysko⁹. W 1948 r. z par. Emaus przyłączono do niej Migowo Dolne¹⁰. Uszczuplona w 1948 r. o Strzyżę Górną, zaś w 1989 r. o Matemblewo i Złotą Karcznię ogranicza się obecnie do Brętowa i Srebrzyska.

Kolejna parafia tytułu **Św. Antoniego Padewskiego** założona została w Brzeźnie. Katolicy mieszkańcy tej osady, przez wieki należeli do parafii oliwskiej. Następnie, w 1866 r. stali się częścią wspólnoty parafialnej w Nowym Porcie. Z uwagi na stale powiększającą się liczbę wiernych, na początku XX w. rozpoczęto zabiegi o powołanie własnej parafii. Na prośbę mieszkańców, 24 listopad 1922 r. biskup chełmiński Augustyn Rosentreter utworzył w Brzeźnie kurację¹¹. Parafia pomoci-

⁸ W przypadku innych opracowań, po wielokroć spotykamy się, z informacją, że kuracja powstała już w 1922 r. Być może jednak ośrodek duszpasterski istniał już w 1921 r., na co wskazywałby schematyzm diecezji chełmińskiej na rok 1921, w którym Brętowo jest już wyszczególnione wraz z osobnym kapłanem. Wydaje się również, że gdyby stacja powstała w listopadzie 1922 r. byłaby o niej wzmianka w dzienniku urzędowym gdańskiej administracji apostolskiej. Niestety hipotezy tej jednoznacznie potwierdzić nie można, gdyż teczka zawierająca stosowną dokumentację, nie jest dostępna. Por. *Elenchus Omnium Ecclesiarum (...) diocesis culmensis anno 1922*, s. 25; E. O'Rourke, *Errichtungs-Urkunde über die Errichtung einer Filialkirchengemeinde in Brentau*, „Amtliches Kirchenblatt der Diözese Danzig” (dalej: AKDD), nr 2/16, 1929.

⁹ Dnia 01.03.1925 r. dołączono do niej dzisiejszą ul. Słowackiego, Partyzantów, Srebrniki oraz Złotą Karcznię i Matemblewo. E. O'Rourke, *Eingemeindung in die Kuratie Brenatu*, AKDD, nr 2, 1925.

¹⁰ Archiwum Archidiecezji Gdańskiej (dalej: AAG), sygn. II, 2, k. 39 (*Dekret w sprawie przydzielenia mieszkańców Migowa Dolnego do parafii MB Nieustającej Pomocy w Gdańsku-Brętowie a wyłączenia ich z parafii Św. Franciszka Wyznawcy w Gdańsku-Emaus*). Dekret z dnia 15.06.1948, l.dz. 1249-1948.

¹¹ Niejasny jest fakt, dlaczego dokument powołujący do życia placówkę w Brzeźnie podpisany został przez ordynariusza chełmińskiego, gdy istniała już administracja apostolska z własnym biskupem. Por. AAG, II/KBp, 4, k. 72 (Dekret erekcji punktu duszpasterskiego w Brzeźnie z 24.10.1922 r.); Z. Pawłowicz, *Historia parafii Św. Antoniego w Gdańsku-Brzeźnie*, Gdańsk 1985, s. 15 podaje datę 08.02.1922 r.

cza w skład, której oprócz Brzeźna weszła także Zaspą, Biały Dwór, Czarny Dwór oraz Czerwony Dwór, powstała natomiast 1 kwietnia 1929 r.¹². Po utworzeniu w latach 50 XX w. parafii na Przymorzu, placówka Św. Antoniego obsługuje tylko katolików mieszkających w Brzeźnie.

Dla wschodniej części miasta, zwanej obecnie Rudniki, dawniej zaś Błonia, kuracja ustanowiona została 25 października 1925 r.¹³. Pierwsze msze święte odprawiane były w specjalnie zaadaptowanej do tego celu sali hotelu „Werdertor”, przy Długich Ogrodach. Kościół parafialny, wzniesiony w latach 1925-28, na cześć ofiar poległych w czasie I wojny światowej, zaprojektował Friedrich Fischer. Dnia 1 kwietnia 1929 r., z terenów należących uprzednio do parafii Św. Mikołaja, Św. Ducha i Św. Brygidy w Gdańsku oraz Narodzenia NMP w Żuławkach erygowano parafię filialną Maryi Siedmiokroć Bolesnej, po wojnie przemianowanej na **Matki Boskiej Bolesnej** w skład, której, oprócz Rudników i płn. Dolnego Miasta, weszła także Rudno, Przeróbka, Stogi, Sączki, Krakowiec, Kanał Kaszubski, Górki Zachodnie i Wschodnie, Sobieszewo, Wiślinka, Płonia Wielkie i Małe, Ciernie, Krakowiecka Kępa, Nowa Wieś (dziś Dobrowo) oraz Olszynka Wielka¹⁴.

Rozbudowa płn-wsch. osiedla wrzeszczańskiego Nowe Szkoty, była przyczyną stworzenia kolejnego ośrodka duszpasterskiego dla ludności katolickiej. Budowę kościoła parafialnego zablokował Senat Wolnego Miasta wydając jednakowoż zgodę na powstanie domu parafialnego, w którym strona kościelna postanowiła zorganizować kaplicę. Dnia 1 listopada 1930 r. wszedł w życie dekret erygujący kurację **Św. Krzyża**, której granice obejmowały teren należący dotychczas do parafii Najświętszego Serca Jezusowego, ciągnąc się od rogu Al. Zwy-

¹² Brzeźno i Zaspą należała do parafii w Nowym Porcie, a pozostałe miejscowości do parafii oliwskiej, przy czym centrum ówczesnej Zaspą było na wysokości dzisiejszej ul. Uczniowskiej (prawa strona obecnej Al. Gen. Hallera). E. O' Rourke, *Errichtungs-Urkunde über die Errichtung einer Filialkirchengemeinde in Danzig-Brösen*, AKDD, nr 2/17, 1929.

¹³ E. O' Rourke, *Errichtung einer neuen seelsorgestelle*, AKDD, nr 5, 1925.

¹⁴ Wg. schematyzmów teren na Mierzei nie należał do parafii w Żuławkach tylko do Kaplicy Królewskiej. W samym mieście parafia obejmowała: ze Św. Brygidy – Sieną Groblę i tzw. Polski Hak, a ze Św. Mikołaja ul. Elbląską, Błonia, Miałki Szlak i Litewską, Przyląp oraz nieistniejącą ul. Althof (Stary Dwór), Rückforter Schanze (Redutę Płońską) i Weißhofer Außendeich (Białodworskie Zagroble). Zob. E. O' Rourke, *Errichtungs-Urkunde über die Errichtung einer Filialkirchengemeinde in Danzig-Liebfrauen*, AKDD, nr 2/18, 1929.

ciężstwa, wzdłuż Al. Gen. Hallera do torów kolejowych, następnie ulicą Wyspiańskiego i Chrobrego do Brzeźna, dalej polami do torów kolejowych na wysokości ul. Kolonia Urody i Kolonia Żeńcy, po czym biegly w kierunku północnym aż do Nowego Portu. Od wschodu placówka sięgała, aż do koryta Martwej Wisły¹⁵. W 1949 r. przyłączono do niej także nowobudowane tzw. Domki Fińskie (okolice ul. Kopalnianej i Dźwigowej)¹⁶.

Ostatnią parafią założoną w Gdańsku przed wybuchem II wojny światowej, była erygowana 2 lipca 1939 r. placówka początkowo tytułu Św. Anny, a obecnie pw. **Św. Anny i Joachima** w Letnicy. Zabiegi o ustanowienie stałego nabożeństwa i zorganizowanie kaplicy dla miejscowej społeczności rozpoczął w 1911 r. Franciszek Schröter, proboszcz parafii oliwskiej, do której od wieków miejscowość należała. Uzyskawszy zgodę biskupa chełmińskiego, rozpoczęto starania o fundusze na budowę kościoła. Dnia 30 lipca 1933 r. gotowy, jednonawowy kościół został poświęcony przez prał. Antona Sawatzkiego i podporządkowany parafii w Nowym Porcie, której był częścią aż do 2 lipca 1939 r., kiedy to doszło do wyodrębnienia się kuracji w Letnicy¹⁷.

Oprócz wyżej wymienionych jednostek terytorialnych, w okresie istnienia Wolnego Miasta ustanowione zostały w Gdańsku także dwie parafie personalne. Ich powstanie związane było z rosnącą liczbą ludności polskiej, luźno zintegrowanej z miejscowymi wspólnotami parafialnymi. Pragnieniem polonii było posiadanie odrębnych ośrodków duszpasterskich, w których mogliby nie tylko się modlić w ojczystym języku, ale i swobodnie wyrażać przywiązanie do kraju. Początkowo nabożeństwa dla nich, organizowane były tylko w kilku parafiach,

¹⁵ Obejmowały zatem całe Nowe Szkoty, Kolonie, Młyniska i Składy. Obecnie parafia obejmuje tereny leżące między ul. Wyspiańskiego-Leczkowej-Klinicznej-Kochanowskiego-Modrzewiowej-Dźwigowej-Chrobrego Por. A. T. J a r m a k o w s k i, A. R y b i c k i, *Wczoraj i dziś. 50 lat parafii Świętego Krzyża w Gdańsku*, Gdańsk 1980, s. 25-26; E. O' R o u r k e, *Errichtung der Kuratie Danzig-Neuschottland*, AKDD, nr 6/59 1930; *Schematyzm Archidiecezji Gdańskiej 2001* (dalej: SAG), Gdańsk 2001, s. 218.

¹⁶ AAG, II, 2, k. 42 (*Zmiana granic parafii Św. Krzyża we Wrzeszczu – Św. Antoniego w Brzeźnie*). Dekret z dnia: 21.11.1949, l.dz. 2294-1949.

¹⁷ Dekret ustanawiający świątynię w Letnicy filią parafii Św. Jadwigi wydany został 25.12.1932 r. Zanim w 1939 r. ustanowiono stałego duszpasterza, niedzielne msze odprawiane były przez księży z Nowego Portu, na przemian z pallotynami. Za: K. O r k u s z, *Historia parafii Św. Anny w Gdańsku-Letniewie*, MDG, t. 9, 1965, nr 5, s. 156.

powierzonych pieczy niemieckich proboszczów, którzy sami zaangażowani w obronę interesów narodowych, z narastającą niechęcią spoglądali na demonstrowanie polskości w swoich świątyniach. Częściowym rozwiązaniem problemu stały się oddzielne obiekty sakralne, które dzięki wielkiemu zapałowi mniejszości polskiej i jej duszpasterzy oraz pomocy Komisariatu Generalnego RP, zaczęły wkrótce powstawać w diecezji gdańskiej. Staraniem ks. L. Miszewskiego w 1924 r. oddano do użytku kaplicę przy Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej, przeniesioną w połowie lata 30 do gmachu na ul. Dyrekcyjnej. W tym samym czasie powstała świątynia Św. Stanisława Bpa we Wrzeszczu, przy której koncentrowało się życie gdańskiej polonii. Dnia 7 sierpnia 1932 r. w dawnej hali artyleryjskiej w Nowym Porcie, poświęcono kaplicę MB Częstochowskiej, służącą przede wszystkim osobom posiadającym polskie obywatelstwo. W latach 1931-1932 wzniesiono natomiast kościół Chrystusa Króla w Gdańsku. Pod koniec listopada 1935 r. polskie duszpasterstwo zorganizowano w XIX-wiecznej kaplicy Wniebowziętej Matki Najświętszej w Sopocie, a dwa lata później otwarto również dwie kaplice MB Częstochowskiej. Pierwsza, poświęcona 20 czerwca zlokalizowana była na Westerplatte, druga poświęcona 4 lipca, znajdowała się w Domu Polskim w Piekle¹⁸. Wszystkie te świątynie formalnie podlegały nadal proboszczom parafii na terenie, których się znajdowały, dlatego kolejnym etapem uniezależnienia gdańskiej polonii stało się dążenie do erekcji parafii personalnych. Mając poparcie gdańskiego ordynariusza i polskiego Episkopatu, w 1935 r. skierowali na ręce papieża Piusa XI memoriał z prośbą o wydanie stosownego pozwolenia. W odpowiedzi, 1 czerwca 1937 r. Stolica Apostolska upoważniła bpa O'Rourke do wydania dekretu erekcyjnego czterech polskich parafii personalnych¹⁹. Dnia 7 października tegoż roku ustanowił on parafię Chrystusa Króla oraz Św. Stanisława. Na skutek zmasowanego ataku władz Wolnego Miasta oraz niemieckich mediów, sześć dni później, 13 października oba dekryty zostały jednak zawieszono²⁰.

¹⁸ A. Baciński, *Polskie duchowieństwo katolickie w Wolnym Mieście Gdańsku 1919-1939*, SG, t. 1, 1973, s. 71-72; P. Toczek, *Działalność Polskich Organizacji Katolickich w Wolnym Mieście Gdańsku 1920-1939*, SG, t. 4, 1980, s. 155-158.

¹⁹ A. Baciński, *dz. cyt.*, s. 75-76.

²⁰ Tamże, s. 77-78.

2. Rozwój sieci parafialnej w Gdańsku w latach 1945-1992

W wyniku zmian jakie zaszły na mapie politycznej Europy po II wojnie światowej, Polska podczas konferencji poczdamskiej, otrzymała w zarząd poniemieckie ziemie na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej. Tereny te pod przymusem lub dobrowolnie opuściła wkrótce ludność niemiecka, a na jej miejsce napływać zaczęli osadnicy narodowości polskiej, z głębi kraju oraz Kresów Wschodnich. Konsekwencją masowej migracji, zarówno w Gdańsku, jak i na pozostałych Ziemiach Odzyskanych, była z kolei gruntowa zmiana struktury wyznaniowej. Dawni mieszkańcy w większości byli bowiem ewangelikami, podczas gdy nowi osiedleńcy w przytłaczającej części wyznawali katolicyzm.

W chwili zakończenia wojny diecezja gdańska liczyła 44 ośrodki duszpasterskie (w tym kuracje w Letnicy, Sopocie, Nowych Szkotach, Kałdowie i Niedźwiedzicy)²¹, z czego 15 – a w rzeczywistości 14 – zlokalizowanych było na terenie miasta²². Do katolików należało w tym

²¹ E. Klei n e r t, *Administrator apostolski diecezji gdańskiej 1945-1951*, MDG, t. 21, 1977, nr 1-4, s. 90 cytując R. S t a c h n i k a, *Die Katholische Kirche...*, s. 140 podaje, że w 1945 r. było w diecezji 46 parafii. Wytyka przy tym błąd Stachnikowi pisząc, iż ten pomylił się w liczbie parafii, gdyż zaliczył do nich również par. Św. Stanisława we Wrzeszczu, a zatem podawał liczę 47 placówek. W rzeczywistości diecezja liczyła 44 parafie. Błąd Stachnika wcale nie polegał jednak na policzeniu par. Św. Stanisława, tylko na policzeniu kościoła szpitalnego na ul. Łąkowej (*St. Marienkrankenhaus*) i katolickiego sierocińca dla chłopców na Starych Szkotach (*Knaben Waisenhaus*) jako ośrodków duszpasterskich. Błędną liczbę – 46 – cytuje również W. L a u e r, *Biskup Edmund Nowicki jako biskup gdański*, MDG, t. 15, 1971, nr 3-4, s. 119. Liczba 44 parafii wynika z faktu nie funkcjonowania par. Św. Brygidy, ale usamodzielnienia się wszystkich placówek (w tym Niedźwiedzicy), które w okresie II Wolnego miasta uznawane były za kuracje. Błąd ten powiela także pierwszy po wojnie schematyzm diecezjalny na roku 1958 wymieniając liczbę 59 parafii. W rzeczywistości było ich wówczas 58, gdyż parafia Św. Brygidy w Gdańsku nadal nie istniała, mimo iż w schematyzmie uznana została za osobną placówkę. Z kolei po wojnie usamodzieliła się jeszcze parafia w Przywidzu. Do liczby 44 (a nie 46) należy więc dodać 14 erygowanych do 1958 r. nowych parafii (13 przez inf. Wronkę i 1 przez bpa Nowickiego). Por. *Schematyzm Diecezja Gdańskiej 1958*, Gdańsk 1958, s. 20-105.

²² Były to: Św. Mikołaja, Św. Ducha, Św. Józefa, Św. Ignacego, MB Bolesnej, Św. Franciszka z Asyżu, Św. Wojciecha w Świętym Wojciechu, Św. Jadwigi w Nowym Porcie, Św. Trójcy w Oliwie, Najświętszego Serca Jezusa we Wrzeszczu, MB Nieustającej Pomocy w Brętowie, Św. Antoniego Brzeźnie, Św. Krzyża w Nowych Szkotach i Św. Anny w Letnicy. Piętnasta parafia Św. Brygidy, choć do końca II wojny istniała, później została zawieszona aż do 1971 r.

okresie 47 świątyń, w tym 35 kościołów parafialnych, 8 filialnych i 4 kaplice²³. Na terenie miasta leżało 18 katolickich świątyń²⁴. Bardzo szybko okazało się, że dotychczasowa ilość kościołów jest niewystarczająca, dla stale rosnącej liczby wiernych zwłaszcza, iż wiele z nich doznało poważnych uszkodzeń w wyniku działań wojennych. Na obszarze byłego Wolnego Miasta usytuowanych było jednak jeszcze 105 innych świątyń, należących w większości do Ewangelickiego Kościoła Unii Staropruskiej²⁵. Mocą specjalnej decyzji w 1945 r. przeszły one w ręce władz wojewódzkich. Następnie zaś, na prośbę administratora apostolskiego diecezji gdańskiej inf. Andrzeja Wronki (1945-51), szereg opuszczonych przez dawnych właścicieli obiektów sakralnych przekazanych zostało w użytkowanie katolikom.

Nowy rządcą diecezji gdańskiej rozpoczął również rozbudowę struktur parafialnych, tworząc 12 nowych parafii, przy czym liczba placówek duszpasterskich powiększyła się o 13²⁶. Jego następcą, wikariusz kapitulny inf. Jan Cymanowski (1951-56) nie założył żadnej nowej wspólnoty parafialnej, zaś bp Edmundowi Nowickiemu (1956-71) udało się powołać do istnienia tylko 3 takie placówki. Gdy zakładanie kolejnych parafii stało się niemożliwe, biskupi tworzyli wikariaty eksponowane, które posiadały te same prawa co parafie, jednak nie potrzebowały uznania ze strony władzy świeckich, i z zasady nie były przez nich uznawane. Przez ordynariusza Nowickiego erygowanych zostało 5 takich kuracji oraz 2 rektoraty²⁷.

W pierwszym okresie rządów bpa Lecha Kaczmarka władze świeckie, pomimo licznych zabiegów i apeli, konsekwentnie odmawiały zgody

²³ R. Marek, *Kościół rzymskokatolicki wobec ziem zachodnich i północnych*, Warszawa 1976, s. 234.

²⁴ Oprócz 15 kościołów parafialnych należy tu wymienić kościół Chrystusa Króla, kaplicę MB Częstochowskiej w Nowym Porcie i Św. Stanisława Bpa we Wrzeszczu, choć ten ostatni od 1939 r. pełnił rolę hali dla samochodów wojskowych. Z. Pawłowicz, *dz. cyt.*, s. 21.

²⁵ P. Szczudłowski, *Losy poewangelickich obiektów sakralnych na terenie diecezji gdańskiej po 1945 roku*, Lublin 2001, s. 18 i in.

²⁶ Właściwie powinno mu się przypisać powołanie 13 par., gdyż do 1945r. par. w Przywidzu nie istniała samodzielnie, ale inf. Wronka nie ustanowił jej formalnie. Poprzez unię personalną po 1920 r. zaczęła ona być liczona razem z Mierzeszynem i praktyka ta utrzymała się aż do końca II wojny światowej. Por. E. Kleinert, *Administrator Apostolski...*, s. 90.

²⁷ W. Lauer, *Biskup Edmund Nowicki...*, s. 119.

na zakładanie nowych parafii. Z tej przyczyny w latach 70 powstały głównie wikariaty zewnętrzne²⁸. Obok nich stworzono jeszcze 4 samodzielne parafie²⁹. Dopiero przełom lat 70 i 80 przyniósł zmianę retoryki władz państwowych, które przychylniej odnosiły się do postulatów Kościoła, domagającego się tworzenia parafii i budowy nowych świątyń. Ostatecznie, w okresie rządów bpa Kaczmarka (1971-84) powstało 26 samodzielnych jednostek duszpasterskich.

Codzienny trud kapłanów borykających się z problemem właściwej obsługi duszpasterskiej i brakiem dostatecznych środków na zorganizowanie odpowiedniego miejsca kultu, stanowił przedmiot szczególnej troski także bpa Tadeusza Gocłowskiego, który aktywnie włączył się w dzieło rozbudowy sieci parafialnej, publikując orędzia i listy pasterskie, w których przypominał wiernym o konieczności wzniesienia nowych świątyń, skrupulatnie informował o postępach w pracach budowlanych oraz zachęcał do większej aktywności ze strony laikatu³⁰. Pokłosem intensywnej pracy ordynariusza, kapłanów i wiernych świeckich było erygowanie przez bpa T. Gocłowskiego (1984-08), na terenie diecezji 54 parafii, w tym 17 jeszcze przed reformą struktur kościelnych w 1992 r.³¹.

Od zakończenia II wojny światowej biskupstwo gdańskie powiększyło się więc o 59 ośrodków duszpasterskich, w tym usamodzielnienie się 1 (Przywidz), licząc w 1992 r. 103 parafie. W samym mieście przybyło 31 nowych parafii, nie licząc należącej do diecezji chełmińskiej prastarej parafii w Matarni, która w 1973 r. wraz ze swoją dzielnicą została włączona w granice administracyjnej Gdańska.

---

²⁸ W tym okresie powstało 9 kuracji. Por. E. Kleiner t, *Biskup Lech Kaczmarek a struktury diecezjalne*, MDG, t. 22, 1979, nr 1-2, s. 41.

²⁹ E. Kleiner t, *Biskup Lech Kaczmarek...*, s. 41.

³⁰ T. Gocłowski, *Jako żywe kamienie tworzymy duchową świątynię. Orędzie na niedzielę modlitw w intencji budowy nowych kościołów*, MDG, t. 31, 1987, nr 10-12, s. 414-416; Idem, *Na dzień modlitw w intencji wspólnot budujących nowe kościoły. Słowo do wiernych*, MDG, t. 32, 1988, nr 10-12, s. 347-349; Idem, *Orędzie Biskupa Gdańskiego na niedzielę modlitw w intencji budowy nowych kościołów*, MDG, t. 29, 1985, nr 7-10, s. 332-334; Idem, *Orędzie na niedzielę modlitw w intencji budowy nowych kościołów*, MDG, t. 30, 1986, nr 10-12, s. 393-395; Idem, *Troska o nasze świątynie. Słowo pasterskie na 28 października 1984*, MDG, t. 28, 1984, nr 7-10, s. 245-247.

³¹ Właściwie to bp Gocłowski przed 1992 r. ustanowił 20 parafii, ale 3 już wcześniej istniały, zmieniło się tylko ich wezwanie i siedziba. Stąd ich powstanie nie miało wpływu na liczbę parafii.

Pierwszą parafią jaka powstała w Gdańsku po II wojnie światowej była erygowana 1 stycznia 1947 r. placówka **Matki Boskiej Saletyńskiej** w Sobieszewie. Powstała poprzez podzielnie obszaru należącego wcześniej do parafii MB Bolesnej w Gdańsku oraz Narodzenia NMP w Żuławkach. Granice parafii w dużej mierze tworzyło koryto Wisły i Martwej Wisły. Dodatkowo za Martwą Wisłą do nowej placówki przyłączono także Wiślinkę, Płonia Wielkie i Trzciniśko³². W okresie późniejszym od parafii odłączono Płonia Wielkie, a dodano Bogatkę. Od samego początku, opiekę duszpasterską nad tą dzielnicą miasta sprawują Księża Misjonarze Saletyni.

Sobieszewo początkowo należało do diecezji wrocławskiej, jednakowoż w okresie rządów biskupa pomezkańskiego Arnolda, a więc przed rokiem 1360, podobnie jak inne osady Mierzei Wiślanej, przeszło do diecezji pomezkańskiej, będąc jedną z wsi parafii miłoszewskiej³³.

W okresie reformacji katolicy początkowo korzystali z usług sakramentalnych ewangelickich pastorów, a następnie kapłanów parafii w Żuławkach. Zdaniem A. Lubomskiego, w 1840 r. Sobieszewo zostało przyłączone do parafii przy Kaplicy Królewskiej w Gdańsku³⁴. Z tezą tą, słusznie w naszym mniemaniu, nie zgadza się F. Lulkowski, powołując się przy tym na dekret z 31 marca 1840 r.³⁵ oraz późniejszą korespondencję Kurii chełmińskiej z parafią w Żuławkach, z której wynika, iż to kapłani z diecezji warmińskiej obsługiwali katolickich

³² Placówka w Sobieszewie, od zachodu graniczyła z Wisłą Śmiałą, co w dekreście erekcyjnym nie zostało jasno sprecyzowane. Wydany 15.12.1946 r., l.dz. 104-47. Por. AAG, III/KB IIIa, 11p, k. 2-3 (*Dekret erekcyjny niezależnej placówki duszpasterskiej w Bąsaku*).

³³ F. L u l k o w s k i, *Z historii Kościoła na Mierzei Gdańskiej*, MDG, t. 30, 1986, nr 4-6, s. 173; J. M u h l, *Kirchengeschichtliches von der Danziger Nehrung*, „Mitteilungen des Westpreußischen Geschichtsvereins”, Jg. 39, 1940, s. 37; *Simon Grunau's Preussische Chronik*, Die Preussischen Geschichtschreiber des XVI und XVII Jahrhunderts, wyd. M. P e r l b a c h, Bd. 1, Leipzig 1876, s. 316.

³⁴ A. Lubomski najprawdopodobniej opierał się na XIX-wiecznych schematyzmach diecezjalnych, w których Sobieszewo oraz inne wsie leżące na Mierzei Gdańskiej przyporządkowywano Kaplicy Królewskiej. A. L u b o m s k i, *Wie die Danziger Pfarreien entstanden*, [w:] „*Katholisches Jahrbuch für das Bistum Danzig*”, Daznig 1936, s. 58; *Schematyzm Diecezji Chełmińskiej 1867*, Pelplin 1867, s. 72.

³⁵ W dekreście, o którym mowa, nie ma bowiem wzmianki o Sobieszowie. Są tylko wymienione ulice Gdańska podlegające parafii Św. Ducha.

mieszkańców Mierzei, aż do XX wieku³⁶. W 1925 r. Sobieszewo stało się zaś częścią nowopowstałej kuracji MB Bolesnej w Gdańsku.

Na parceli, gdzie przed 1813 r. istniał kościół Św. Antoniego należący do reformatów, 23 listopada 1947 r. ustanowiono parafię **Podwyższenia Krzyża Świętego**³⁷. Nowa placówka duszpasterska powstała poprzez wydzielenie terenu z parafii Św. Franciszka, Św. Józefa i Św. Ignacego, a jej wezwanie nawiązuje do pochodzącego z Westerplatte rzeźbionego krucyfiksu, znalezione go zaraz po wojnie w piwniczce kaplicy cmentarnej na Chełmie, a dziś wiszącego w ołtarzu głównym nowego kościoła. Przed reformacją, osada należała do parafii Św. Katarzyny, po czym podporządkowana została parafii gdańskiej³⁸. 22 października 1666 r. sprowadzono na ten teren franciszkanów reformatów, którzy objęli duszpasterstwo parafialne nad Chełmem i Siedlcami. Po ich wyjeździe wieś stała się częścią parafii na Starych Szkotach, a od 1922 r. parafii w Emaus.

Dekret erygujący parafię Niepokalanego Serca Maryi w dzielnicy Strzyża Górna wszedł w życie 19 lutego 1948 r., a opiekę duszpasterską nad nową wspólnotą objęli księża zmartwychwstańcy³⁹. Teren parafii

³⁶ Nie do końca jasna przynależność Mierzei mogła wynikać z papieskiej bulli zmieniającej granice diecezjalne z 1821 r., w której mowa jest o dekanacie gdańskim, włączonym do diecezji chełmińskiej oraz dekanacie żuławskim, będącym częścią diecezji warmińskiej. Nic nie wspomniano natomiast o Mierzei, która od reformacji nie należała do żadnego dekanatu. Faktem jest jednak, że 01.05.1923 r. bp O'Rourke formalnie włączył teren Mierzei Gdańskiej do par. w Żuławkach. Por. F. L u l k o w s k i, *dz. cyt.*, s. 174-175; E. O' R o u r k e, *Umpfarrung*, „Amtliches Kirchenblatt für die Apostolische Administratur der Freien Stadt Danzig”, nr 2, 1923.

³⁷ Granice od str. wsch. biegły wsch. pobrzeżem Biskupiej Górki aż do wylotu ul. Pilickiej włącznie, następnie od płd. granicą była płd. granica cmentarza Salwator i płd. granica cmentarza żydowskiego z wyłączeniem ul. Cienistej aż do terenów stoczniowych włącznie. Zach. krawędź parafii stanowił Folwarczek przy ul. Pobiedzisko włącznie, a płu. ul. Na Zbocz, Koloni Jachimków, a z ul. Śnieżnej domy leżące na górze. Dalej granica biegła płu. pobrzeżem Biskupiej Górki, po czym przecinała ją ku płd.-wsch. pozostawiając Dom Akademicki przy par. Św. Józefa. Por. AAG, III/KB III 7, 7p, k. 4-5 (*Erekcja parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gdańsku (na Wysokiej Górze)*) – l.dz. 2275-47.

³⁸ S. K u j o t, *Kto założył parafię w dzisiejszej diecezji chełmińskiej?: studium historyczne*, Roczniki TNT, t. 9-10, 1902-1903, s. 123, 243 uważał, że do par. świętowojciechowej.

³⁹ Teren parafii wyłączony został z istniejącego już ośrodka w Brętowie i NSJ we Wrzeszczu. Początkowo obejmował także ul. Czarną, którą niebawem odłączył do parafii macierzystej. Granice sformułowane zostały następująco: płu. – tor kolejowy Wrzeszcz-Oliwa, wsch. ul. Czarna, Szymanowskiego, Chrzanowskiego, Rolna, Lu-

wyłaczony został z istniejącego już ośrodka w Brętowie i Najświętszego Serca Jezusowego we Wrzeszczu. Od średniowiecza aż do 1911 r. Strzyża należała zaś do parafii oliwskiej. Do 1973 r. parafia nosiła tytuł Niepokalanego Serca Maryi, jednak 24 marca tegoż roku zmieniono jej wezwanie na **Zmartwychwstania Pańskiego**⁴⁰.

Intensywny rozwój Stogów, jaki zaczął się z chwilą przybycia na te tereny osadników ze wschodu doprowadził do założenia 19 lipca 1948 r. parafii **Św. Rodziny**, rozciągającej się od Wisły Śmiałej, wzdłuż Martwej Wisły do torów kolejowych na Przeróbce, i dalej aż do Wisloujścia (Sączki)⁴¹. Tereny te pod względem administracji rzymskokatolickiej, od 1925 r. należały do parafii MB Bolesnej. Zanim to nastąpiło, zgodnie z wielowiekową tradycją, opiekę duszpasterską nad tutejszymi katolikami roztaczali księża z Żuławek. W dniu 1 marca 2001 r. nastąpiło uregulowanie granicy między par. na Stogach, a par. Rudnikach, w wyniku której par. MB Bolesnej przydzielono ul. Sienną 1-35 i 2-26a, natomiast par. Św. Rodziny ul. Sienną od 37 i od 28⁴².

Parafia **Niepokalanego Poczęcia NMP** na Dolnym Mieście, obejmująca również Olszynkę Wielką, powstała 1 lutego 1949 r., z części obszaru należącego wcześniej do parafii Św. Mikołaja i MB Bolesnej⁴³.

dowa, pld. – tor kolejowy Oliwa-Kartuzy, zach. – par. oliwska. Za: AAG, III/KB IIIa, 24p, k. 11 (*Dekret w sprawie zmiany granic parafii Niepokalanego Serca Maryi NSPJ we Wrzeszczu* z 31.03.1948 r. – Nr 732-1948. Wszedł w życie 06.04.1948r.); tamże, k. 7-8 (*Erekcja parafii Niepokalanego Serca Maryi w Gdańsku-Wrzeszczu*). – Nr 341-1948. Wydany 1.03.1948 r.

⁴⁰ *Parafia Zmartwychwstania Pańskiego w Gdańsku*, oprac. A. Pałucha, Gdańsk 2001, s. 24, 43 i in.

⁴¹ Granice parafii biegly: od ptn. – M. Bałtyckie, od wsch. – Martwa Wisła, od pld. – od odnogi Martwej Wisły, zach. – od odnogi Martwej Wisły teren kolejowy (który oddziela Trojan od Sianek) aż do mostu szosy, która prowadzi z Trojanu do Nowego Portu. Dalej od tego mostu w str. Nowego Portu i Westerplatte aż do ewangelickiego cmentarza, który znajduje się nieco na wsch. od Westerplatte, a następnie łąki obok tego cmentarza (pozostawiając go przy par. Nowy Port) do drogi, która prowadzi do M. Bałtyckiego. AAG, III/KB IIIa, 12p, k. 7-8 (*Erekcja parafii Św. Rodziny w Gdańsku-Siankach*). – Nr 1491-1948.

⁴² Podpisany 11.02.2001r. Za: T. G o c ł o w s k i, *Dekret regulujący granice między parafią MB Bolesnej w Gdańsku a parafią Św. Rodziny w Gdańsku-Stogach*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej” (dalej: MAG), t. 45, 2001, nr 4-6, s. 262.

⁴³ Granicami były: ul. Elbląska – Nowa Motława (wyłącznie), Mała Olszynka (wyłącznie) – Wielka Olszynka (włącznie). Wydany 21.01.1949 r., l.dz. 127-1949. Za: AAG, III/KB IIIa, 15p, k. 29-30 (*Erekcja parafii NM NMP w Gdańsku przy ul Łąkowej*).

Dnia 15 sierpnia 1979 r. z par. Św. Ignacego przyłączono do niej także ul. Folwarczną, Kaczą, Krótką, Olsztyńską i Pustą⁴⁴. Początek nowego ośrodka duszpasterskiego wiąże się z faktem przybycia do Gdańska w 1852 r. siostr boromeuszek, które w tej części miasta rozpoczęły budowę katolickiego szpitala NMP, sierocińca oraz świątyni⁴⁵. Po II wojnie światowej mieszkańcy rozpoczęli zabiegi w Kurii Biskupiej w celu utworzenia osobnej parafii. Spełniając ich prośbę, 15 marca 1947 r. inf. A. Wronka utworzył na Dolnym Mieście niezależną placówkę duszpasterską dwa lata później, 1 lutego 1949 r. przekształconą w samodzielny ośrodek duszpasterski⁴⁶.

Najstarsza parafia na gdańskim Przymorzu, tytułu **NMP Królowej Różańca Świętego**, ustanowiona została dekretem bpa E. Nowickiego 12 sierpnia 1958 r., poprzez wyłączenie części obszaru z parafii katedralnej⁴⁷. Początkowo obejmowała teren od torów kolejowych, poprzez ul. Solikowskiego, Chłopską, i Piastowską, obecnie zaś granice jej biegną od torów kolejowych, wzdłuż ul. Krzywoustego do ul. Chłopskiej, dalej ul. Ob. Wybrzeża, skracając w ul. Kołobrzeską i Solikowskiego.

Dnia 1 listopada 1965 r. powołano do życia parafię **ŚŚ. Apostołów Piotra i Pawła** w Jelitkowie sięgającą początkowo od morza po tory kolejowe, dziś zaś do ul. Chłopskiej⁴⁸. Od średniowiecza tereny te należały do parafii oliwskiej.

⁴⁴ Granice biegła więc rzeką Motławą od jej zbiegu z Grodzą Kamienną i Redutą Wilk aż do zbiegu rzeki z ul. Łanową. Dekret podpisany 01.01.1979 r. L. K a c z - m a r e k, *Dekret o zmianie granic między parafią pw. Ignacego i parafią pw. Niepokalanego Poczęcia N.M. Panny w Gdańsku*, MDG, t. 23, 1979, nr 7-8, s. 282-283.

⁴⁵ R. S t a c h n i k, *dz. cyt.*, s. 204.

⁴⁶ Dnia 25.02.1947r. Długie Ogrody, dotychczas należące do par. Św. Mikołaja, podporządkowane zostały par. MB Bolesnej. AAG, III/KB IIIa, 15p, k. 10 (*Dekret w sprawie zmiany granic parafii Św. Mikołaja i MB Bolesnej w Gdańsku.*) Wydany 25.02.1947r. – Nr 402-47; *tamże*, k. 7-8 (*Dekret erekcyjny niezależnej placówki duszpasterskiej Niepokalanego Poczęcia NMP przy szpitalu mariackim w Gdańsku, przy ul. Łąkowej*). Wydany 26.2.1947 r. – l.dz. 406-07; S. Ż ó ł t o w s k i, *Kronika parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Gdańsku*, MDG, t. 4, 1960, nr 2, s. 110.

⁴⁷ E. N o w i c k i, *Dekret erekcji parafii pw. NMP Królowej Różańca Św.*, MDG, t. 2, 1958, nr 11-12, s. 665.

⁴⁸ Pierwotnie granica płn. kończyła się na strumyku między ul. Pomorską a Piastowską, ale później przyłączono do niej również Os. Wejhera tak, iż płn. granicę parafii stanowiła ul. Rybacka oraz Husytów, a pld. rozciągała się na osi ul. Jagiellońskiej – Chłopskiej – Pomorskiej. E. N o w i c k i, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Jelitkowie*, MDG, t. 9, 1965, nr 11, s. 463.

Na Długich Ogrodach 1 kwietnia 1958 r. ordynariusz Nowicki ustanowił rektorat przy poewangelickim kościele **Św. Barbary**, zaś 1 kwietnia 1968 r. przekształcił go w samodzielną parafię wyłączając część obszaru dotychczas należącego do parafii MB Bolesnej oraz Niepokalanego Poczęcia NMP⁴⁹. Już w średniowieczu istniała przy tym kościele osobna wspólnota wyodrębniona z parafii mariackiej, obejmująca również dzisiejsze Dolne Miasto. Tereny te podczas reformacji przeszły pod opiekę proboszczów gdańskich, a następnie dominikanów. W 1947 r. Długie Ogrody podporządkowano zaś parafii MB Bolesnej⁵⁰. Od 1 kwietnia 1958 r. kościół pełnił rolę rektoratu.

W wyniku pożaru jaki nawiedził średniowieczną świątynię **Św. Brygidy** tuż po zakończeniu walk z reżimem nazistowskim, utraciła ona prawa parafialne na rzecz kościoła Św. Mikołaja. Leżący w gruzach zabytek zwrócono stronie kościelnej dopiero w roku 1970. Dnia 1 sierpnia roku następnego reaktywowano przy nim parafię rozciągającą się na całe Stare Miasto i Młyniska⁵¹, do której dodano również kilka ulic z par. Św. Józefa⁵². 10 stycznia 1988 r. dodano natomiast kilka kolejnych ulic z par. Św. Józefa⁵³.

Przy kościele we Wrzeszczu Dolnym, gdzie w latach 30 XX wieku bp O'Rourke ustanowił parafię personalną dla mniejszości polskiej, w wigilię Bożego Narodzenia roku 1972 wznowiono działalność parafii **Św. Stanisława Bpa**, wyłączając część terenu z parafii Św. Krzyża

⁴⁹ AAG, III/KB IIIa, 76p, k. 2, (*Dekret erekcyjny*) l.dz. 2008/58); E. Nowicki, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Barbary w Gdańsku*, MDG, t. 12, 1968, nr 6-8, s. 135-137.

⁵⁰ AAG, III/KB III, 15p, (*Dekret w sprawie zmiany granic parafii Św. Mikołaja i MB Bolesnej w Gdańsku*. Nr. 402-447).

⁵¹ L. Kaczmarek, *Dekret z 20.07.1971 r. o reaktywowaniu parafii przy kościele pw. Św. Brygidy w Gdańsku*, MDG, t. 15, 1971, nr 12, s. 645-646.

⁵² Dodano ul. Bielańską, Dyrekcyjną, Elżbietąską, Garncarską, Kosynierów, Gorkiego, zach. str. ul. Jana z Kolna, Korzenną, Kowalską, Kupiecką, Na Piaskach, Podbielańską, wsch. str. Podwala Grodzkiego, Targ Drzewny nr 3-14 i Wały Jagiellońskie nr 24-36. Granica między obiema parafiami biegła środkiem Targu Drzewnego do Wałów Jagiellońskich i jej środkiem do zbiegu z Podwalem Grodzkim wraz z jego środkiem do Błędnika, i dalej torami kolejowymi do ul. Rajskiej. Wszedł w życie 01.08.1971r. Za: L. Kaczmarek, *Dekret z 22.07.1971 r. o zmianie granic między parafią pw. Św. Józefa i parafią pw. Św. Brygidy w Gdańsku*, MDG, t. 15, 1971, nr 12, s. 647.

⁵³ Dodano ul. Kolejową, Targ Sienny, ul. Kalinowskiego, Targ Drzewny, Wały Jagiellońskie i Podwale Grodzkie. Za: T. Gocłowski, *Dekret regulacji granic między parafią pw. Św. Józefa oraz parafią pw. Św. Brygidy w Gdańsku*, MDG, t. 31, 1987, nr 10-12, s. 427.

oraz Najświętszego Serca Jezusowego⁵⁴. Obejmuje ona zach. część Nowych Szkotów m.in. Brunów i Kuźniczki.

Gdańska dzielnica Piecki-Migowo dynamicznie rozwijać zaczęła się z chwilą założenia w latach 70 spółdzielni mieszkaniowej „Morena”. Mając na uwadze dobro wiernych bp L. Kaczmarek erygował tam 15 listopada 1977 r. parafię **Bożego Ciała**⁵⁵. Stanowi ona wotum wdzięczności za wybór Karola Wojtyły na papieża, a swoim tytułem nawiązuje do Roku Eucharystycznego obchodzonego w tamtym czasie, w diecezji gdańskiej. Pierwotnie Piecki należały do parafii Św. Katarzyny, później do parafii gdańskiej, a w latach 1840-1929 do parafii Św. Józefa, następnie zaś dzielnica była częścią parafii Św. Franciszka. W chwili powstania obejmowała także Suchanino oraz Migowo, dziś ogranicza się tylko do własnej dzielnicy.

Stojący na Starym Przedmieściu kościół **ŚŚ. Piotra i Pawła** budować rozpoczęto w roku 1393, jako filię parafii Mariackiej⁵⁶. Średnio-wieczna parafia, założona 28 stycznia 1456 r. i rozciągająca się na obszar Starego Przedmieścia, przetrwała do roku 1577, kiedy świątynię oficjalnie przejęli ewangelicy⁵⁷. Natomiast katolicy korzystali z parafii mieszczącej się na plebani Mariackiej. Powojenna parafia, początkowo w formie wikariatu eksponowanego, erygowana została 26 lipca 1976 r., poprzez wydzielenie obszaru z parafii Św. Ducha, Św. Mikołaja i Św. Ignacego⁵⁸. Dwa lata później, 15 czerwca 1979 r. wikariat przekształcono w samodzielną parafię⁵⁹. Przy kościele od 1999 r. istnieje również założona przez kard. Józefa Glempa parafia personalna dla wiernych obrządku ormiańskiego.

W 1963 r. bp E. Nowicki wyłączył z parafii Św. Franciszka z Asyżu kilka miejscowości tworząc w Gdańsku-Jasieniu wikariat eksponowany. Tymczasowym kościołem parafialnym ustanowiona została popro-

⁵⁴ Archiwum Parafii Św. Stanisława Bpa w Gdańsku-Wrzeszczu. *Dekret erekcji parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Gdańsku Wrzeszczu* – znak akt: III C 3-1/72. Z dnia 24.10.1972 r.

⁵⁵ L. Kaczmarek, *Dekret erekcji parafii pw. Bożego Ciała w Gdańsku*, MDG, t. 21, 1977, nr 10-12, s. 244. Dekret wydany 14.10.1977 r.

⁵⁶ W. Drost, *Kunstdenkmäler der Stadt Danzig*, Bd. 5, Stuttgart 1957-1972, s. 77.

⁵⁷ S. Bogdanowicz, *Kościół Św. Piotra i Pawła w Gdańsku*, Gdańsk 1993, s. 43; P. Simon, *Geschichte der Stadt Danzig*, Bd. IV, Danzig 1918, s. 217.

⁵⁸ S. Bogdanowicz, *Kościół Św. Piotra i Pawła...*, s. 73.

⁵⁹ Por. L. Kaczmarek, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Piotra i Pawła w Gdańsku*, MDG, t. 23, 1979, nr 11-12, s. 271-272. Wydany 28.5.1979 r.

testancka świątynia w Kiełpinie Górnym, aczkolwiek msze święte odprawiane były także w kaplicy pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Jasieniu. 15 czerwca 1979 r. wikariat przekształcony został w samodzielny parafię **Bl. Doroty z Mątów**⁶⁰. Początkowo placówkę duszpasterską tworzyły wsie: Jasień, Kiełpino Górne, Karczemki, Małe Kiełpino, Szadółki, Rębowo i Otomin⁶¹. Obecnie obszar parafii ograniczony jest do ciągle rozrastającego się Jasienia oraz Kiełpinka i Szadółek.

Począwszy od lat 70 wokół dawnego lotniczego pasa startowego na Zaspie rozpoczęto budowę bloków z wielkiej płyty, w których wkrótce zamieszkało kilkadziesiąt tysięcy ludzi. Dla nich, w uroczystość Wniebowzięcia NMP roku 1979 gdański ordynariusz utworzył parafię **Opatrzności Bożej**⁶². Wyloniła się z istniejących wcześniej parafii pw. NMP Królowej Różańca Św. w Gdańsku-Przymorzu oraz Św. Stanisława Bpa we Wrzeszczu. W latach 1979-84 obejmowała całą Zaspę, następnie tylko osiedle Rozstaje i Królewski Dwór.

W gdańskiej dzielnicy Osowa biskup chełmiński Bernard Czapliński 1 września 1980 r. założył parafię **Chrystusa Zbawiciela**. Tereny, które weszły w skład nowej placówki, a więc wsch. część Osowej, Gołębiewo, Owczarnia i Baraniewice, wcześniej należały do parafii w Matarni i Chwaszczynie⁶³. Do roku 1992 parafia w Osowej należała do dekanatu Żukowo, jednak w momencie przejścia pod kuratelę arcybiskupów gdańskich, abp T. Gocłowski przyłączył ją do dekanatu oliwskiego.

Na terenie odłączonym od parafii jelitkowskiej na gdańskiej Żabiance, 8 lutego 1981 r. bp L. Kaczmarek erygował parafię, początkowo tytułu Wniebowzięcia NMP, a od 1996 r. **Chrystusa Odkupiciela**⁶⁴. Jej obszar biegł od torów wzdłuż ul. Rybackiej, skręcając naj-

⁶⁰ L. Kaczmarek, *Dekret erekcji parafii pw. Bl. Doroty z Mątów*, MDG, t. 23, 1979, nr 7-8, s. 274.

⁶¹ M. Nowicka, *Dzieje gdańskiego Jasienia*, Gdańsk 2004, s. 71.

⁶² W latach 1979-84 obejmowała całą Zaspę, następnie tylko osiedle Rozstaje. L. Kaczmarek, *Dekret erekcji parafii pw. Opatrzności Bożej w Gdańsku-Zaspie*, MDG, t. 23, 1979, nr 7-8, s. 280.

⁶³ Część Osowa położona za torami kolejowymi została przy macierzystej par. w Chwaszczynie. Dekret podpisany 08.08.1980 r., l.dz. 2639/80/Ord. Za: B. Czaplinski, *Dekret w sprawie ustanowienia parafii pw. Chrystusa Zbawiciela w Gdańsku-Osowej*, „Orędownik Diecezji Chełmińskiej”, t. 31, 1980, nr 9-10, s. 349-350.

⁶⁴ Dekret podpisany 21.06.1996 r. T. Gocłowski, *Dekret regulujący nazwę i granice parafii Chrystusa Odkupiciela w Gdańsku Żabiance i parafii Św. Ap. Piotra i Pawła w Gdańsku Jelitkowie*, MAG, t. 40, 1996, nr 7-9, s. 406.

pierw w ul Gospody, a później w ul Pomorską. Obecnie pld. kraniec parafii stanowi ul. Sztormowa, a pln. ul. Husytów.

Leżące w rejonie ujścia Wisły Świbno, do 1947 r. było częścią parafii w Żuławkach. Po wojnie miejscowość znalazła się w nowoutworzonej parafii sobieszowskiej. Do dyspozycji katolików pozostawała tam, zbudowana na początku XX w. i zniszczona podczas zawieruchy wojennej, mennonicka kapliczka, którą w latach 1968-70 odremontowano i poświęcono **Św. Wojciechowi**⁶⁵. Obsługujący ją księża saletyni zdecydowali się wyznaczać kolejno wikariuszy do stałej posługi duchowej w Świbnie. W 1974 r. przy kaplicy utworzono rektorat, trzy lata później, dnia 1 marca 1976 r. przekształcony w wikariat eksponowany⁶⁶. Samodzielną parafię, w skład której weszła także Przegalina, Komary, Orliki i Wieniec, bp Kaczmarek erygował natomiast 15 maja 1981 r.⁶⁷.

Parafia **Św. Maksymiliana Kolbego** w Gdańsku-Suchaninie powstała 2 lutego 1982 r., poprzez wydzielenie terytorium z parafii Bożego Ciała, Św. Franciszka oraz Św. Józefa⁶⁸. W latach 1839-1906 wieś należała do parafii starszkoockiej, wcześniej do parafii gdańskiej z siedzibą na plebanii Mariackiej. Granice parafii rozciągały się od ul. Schuberta, poprzez ul. Wagnera, Powstańców Warszawskich, Taborową, Nad Jarem, Paderewskiego, Kurpińskiego, Bacewicz i Tylewskiego. Dnia 1 grudnia 2003 r. dołączono do niej z par. w Siedlcach również domy zlokalizowane przy ul. Brukowej, Zakosy i Skarpowej⁶⁹.

Św. Stanisław Kostka patronuje erygowanej 7 sierpnia 1982 r. parafii położonej w pld. części Oliwy (m.in. Mirów, Klemensowo). Poprzednio jej obszar należał do parafii katedralnej⁷⁰.

⁶⁵ W. N o c n y, R. W o ł o s, *25 lat parafii św. Wojciecha: Gdańsk-Świbno 1981-2006*, Gdańsk 2006, s. 23.

⁶⁶ Skan dekretu z 17.02.1976 r. w książce W. N o c n e g o i R. W o ł o s a, tamże, s. 163. – znak akt III C4-9/76.

⁶⁷ Las Orle nie wszedł jednak do nowej parafii. Dekret podpisany 05.05.1981 r., L. K a c z m a r e k, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Wojciecha w Gdańsku-Świbnie*, MDG, t. 25, 1981, nr 7-8, s. 174-176.

⁶⁸ L. K a c z m a r e k, *Dekret erekcji parafii Bł. Maksymiliana Kolbego w Gdańsku-Suchaninie*, MDG, t. 26, 1982, nr 1-3, s. 40-43.

⁶⁹ Podpisany 11.11.2003 r. T. G o c ł o w s k i, *Dekret zmiany przynależności parafialnej ul. Brukowej, Zakosy i Skarpowej w Gdańsku*, MAG, t. 48, 2004, nr 1-3, s. 176.

⁷⁰ Wydany 15.08.1982 r. Archiwum Parafii Św. Stanisława Kostki w Gdańsku Oliwie. *Dekret erekcji parafii pod wezwaniem Św. Stanisława Kostki w Gdańsku-Oliwie* – akt: III C 3- 22/82.

Pierwsza parafia w Łostowicach tytułu **Św. Judy Tadeusza Apostoła**, założona została 2 lutego 1983 r., poprzez wyodrębnienie części obszaru z parafii Św. Ignacego⁷¹. W okresie średniowiecza wieś należała do parafii Św. Katarzyny, następnie aż do 1906 r., do parafii w Św. Wojciechu. Początkowo obejmowała swoim zasięgiem obszary, będące częścią parafii powstałych w dekanacie łostowickim po 1990 r. Obecnie ogranicza się do kilku nowych osiedli w swojej dzielnicy m.in. Kolorowego, Moje Marzenie. Ma także pod sobą całe Maćkowy, płd. części Zakoniczyna, oraz jedną ulicę położoną na Szadółkach.

Wciąż powiększająca się liczba mieszkańców Zaspy stworzyła konieczność powołania na jej terenie kolejnej parafii, obejmującej osiedle Młyniec. W 1982 r. wmurowano kamień węgielny w fundamenty punktu katechetycznego, przy którym 4 marca 1984 r. bp Kaczmarek, poprzez okrojenie granic parafii Opatrzności Bożej, erygował parafię **Św. Kazimierza Królewicza**. Granice nowej wspólnoty rozciągały się wokół płd. strony Al. Rzeczpospolitej, Skarżyńskiego, Pilotów i Startowej, dziś zaś obejmują również ul. Hynka⁷².

Do połowy lat 80 wieś, a później zachodnie gdańskie osiedle Kokoszki należało do parafii Św. Walentego na Matarni. 1 stycznia 1985 r. biskup chełmiński Marian Przykucki erygował w Gdańsku-Kokoszkach osobną parafię **Św. Br. Alberta Chmielowskiego**, do której włączył również wieś Smęgorzyno⁷³. Po reorganizacji struktur kościelnych w Polsce, leżącą w dekanacie żukowskim parafię w Kokoszkach, przyłączono do archidiecezji gdańskiej. Cztery miesiące później weszła w skład dekanatu Gdańsk-Południe, obecnie zaś jest jedną z ośmiu parafii wikariatu rejonowego Gdańsk-Siedlce.

Dnia 17 marca 1985 r. pasterz gdańskiego Kościoła wydał dekret, mocą którego z parafii Podwyższenia Krzyża Świętego powstała kolejna placówka na Chełmie ku czci **Św. Urszuli Ledóchowskiej**⁷⁴.

⁷¹ L. Kaczmarek, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Judy Tadeusza w Gdańsku-Łostowicach*, MDG, t. 27, 1983, nr 1-3, s. 25-27.

⁷² L. Kaczmarek, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Kazimierza Królewicza w Gdańsku-Zaspie*, MDG, t. 28, 1984, nr 1-3, s. 38-40. Podpisany 29.02.1984 r.

⁷³ M. Przykucki, *Dekret w sprawie ustanowienia parafii Bł. Alberta Chmielowskiego na Osiedlu Gdańsk-Kokoszki*, „Orędownik Diecezji Chełmińskiej”, t. 35, 1984, nr 11-12, s. 426-427, l.dz. 4165/84/Ord.

⁷⁴ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Bł. Urszuli Ledóchowskiej w Gdańsku-Chełmie*, MDG, t. 29, 1985, nr 3-4, s. 83-85.

W skład parafii wchodzi budynki zlokalizowane w graniach ul. Ce-bertowicza-Dragona-Lipowicza-Witosa.

Pallotyńską parafię poświęconą **MB Częstochowskiej** we Wrzeszczu erygowano 6 sierpnia 1985 r., poprzez wyłączenie terenów należących wcześniej do parafii Św. Józefa w Gdańsku i Najświętszego Serca Jezusowego we Wrzeszczu⁷⁵.

Położone na Mierzei Zewnętrznej osiedla Krakowiec i Górki w okresie międzywojennym należały do parafii MB Bolesnej. W 1948 r. obie osady stały się częścią nowopowstałej parafii w Gdańsku-Stogach. Pierwszym etapem usamodzielnienia się wspólnoty katolickiej w Krakowcu było mianowanie dla niej w 1968 r. osobnego duszpasterza w osobie ks. Jerzego Rumińskiego. Prowizoryczna odrębność potwierdzona została 1 marca 1976 r., gdy gdański ordynariusz erygował wikariat eksponowany przy kościele **Najświętszego Imienia Maryi**⁷⁶. Dziesięć lat później, 1 sierpnia 1986 r. kuracja w Krakowcu stała się samodzielną parafią, uznaną również przez władze państwowe⁷⁷.

Parafia **Św. Brata Alberta** dla wsch. części Przymorza erygowana została 15 grudnia 1987 r., poprzez wyłączenie wschodniej części z terenu parafii NMP Królowej Różańca Św. Swoim zasięgiem obejmuje wiernych zamieszkałych w granicach ul. Kołobrzesckiej – Dąbrowszczaków – Czarnego Dworu – Olsztyńskiej – Opolskiej – Al. Rzeczypospolitej, przy czym mieszkańców przy ul. Czarny Dwór przyłączono nieco później⁷⁸.

Od 1 lipca 1988 r. parafię tytułu **Matki Bożej Królowej Korony Polskiej**, wyłączoną z parafii katedralnej, prowadzą ojcowie cystersi, którzy w 1945 r. powrócili nad Bałtyk, po ponad stu latach nieobecności⁷⁹. Granicami parafii są ul. Grunwaldzka-Bażyńskiego-Bytomska-

---

⁷⁵ T. G o c ł o w s k i, *Dekret erekcji parafii pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Gdańsku-Wrzeszczu przy ul. Marii Curie-Skłodowskiej 3B*, MDG, t. 24, 1985, nr 10-12, s. 328.

⁷⁶ W. N o c n y, *Stogi: zapomniana „wyspa”*, Gdańsk 2006, s. 201.

⁷⁷ T. G o c ł o w s k i, *Dekret erekcji parafii pw. Najświętszego Imienia Maryi w Gdańsku Krakowcu*, MDG, t. 30, 1986, nr 7-9, s. 316-318.

⁷⁸ T. G o c ł o w s k i, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Brata Alberta w Gdańsku-Przymorzu*, MDG, t. 31, 1987, nr 10-12, s. 425-427.

⁷⁹ T. G o c ł o w s k i, *Dekret erekcji parafii pw. MB Królowej Korony Polskiej*, MDG, t. 32, 1988, nr 7-9, s. 287.

Kwietna-Liczmańskiego-Ob. Westerplatte (okolice Doliny Schwabego i Radości, Małego Młyna Prochowego, Powagi oraz Głodowa).

Położona w zach. części miasta Matemblewo do 1920 r. należała do parafii w Matarni, następnie do parafii Najświętszego Serca Jezusowego we Wrzeszczu, a od 1925 r. do parafii w Brętowie. Dnia 10 lipca 1989 r. przy kościele NMP Matki Kościoła erygowano osobną parafię **Matki Bożej Brzemiennej**⁸⁰.

Wyodrębniając Orunię Górną z istniejącej dotychczas parafii Św. Ignacego, ordynariusz gdański 17 lipca 1990 r. powołał do życia osobną placówkę pw. **Św. Jadwigi Królowej** w skład, której weszło również osiedle „Na Stoku”⁸¹. Granice parafii na płn. rozciągały się na skarpie od ul. Granicznej, Madalińskiego i Małomiejskiej, na pld. opierały się o granice jednostki Oruni Górnej D i E, wsch. o jednostkę Oruni Górnej C, a zach. o osiedle Na Stoku i ul. Świętokrzyskie.

Parafia **Św. Rafała Kalinowskiego** na terenie osiedla policyjnego w Złotej Karczmie, erygowana została 1 sierpnia 1990 r. z wyodrębnienia parafii w Matemblewie⁸².

Kolejna parafia nosząca wezwanie **Św. Józefa** w Gdańsku Przymorzu powołana została dekretem bpa T. Gocłowskiego 5 sierpnia 1990 r. Ulice tworzące nową wspólnotę (tj. Dąbrowszczaków, Jagiellońska, Chłopska i Piastowska) dotychczas należały do parafii NMP Królowej Różańca Świętego⁸³.

Ponadto w okresie powojennym doszło do zmiany siedziby i wezwania istniejących już dwóch miejskich parafii. Ogromne zniszczenie dotychczasowej świątyni farniej Św. Józefa na Starym Mieście w wyniku działań wojennych, doprowadziło 1 grudnia 1945 r. do przeniesienia siedziby parafii do kościoła **Chrystusa Króla**⁸⁴. Tymczasem, przy zrujnowanym kościele Św. Józefa, w 1948 r. osiedlili się Misjonarze Oblaci, którzy w następnych latach odrestaurowali zabytek,

⁸⁰ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. MB Brzemiennej w Gdańsku-Matemblewie*, MDG, t. 33, 1989, nr 7-9, s. 169.

⁸¹ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Bł. Jadwigi Królowej w Gdańsku-Oruni*, MDG, t. 34, 1990, nr 7-9, s. 192-194.

⁸² T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Rafała Kalinowskiego w Złotej Karczmi*, MDG, t. 34, 1990, nr 7-9, s. 191-192.

⁸³ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Józefa w Gdańsku-Przymorzu*, MDG, t. 34, 1990, nr 7-9, s. 190-191.

⁸⁴ SAG 2001, s. 146.

tak iż w 1953 r. możliwe było jego ponowne benedykowanie⁸⁵. Na początku lat 70 ustanowiono go kościołem rektorskim parafii Św. Brygidy. Natomiast 26 listopada 1989 r. nastąpiła zmiana tytułu parafii, która dzisiaj rozciąga się na zachód od torów kolejowych, aż do ul. Dąbrowskiego, zahaczając o wsch. część Siedlec i Aniołków.

Dnia 31 marca 1991 r. przeniesiono siedzibę parafii Św. Ducha przy Kaplicy Królewskiej do bazyliki konkatedralnej zmieniając również jej wezwanie na **Wniebowzięcia NMP**⁸⁶.

3. Rozbudowa struktur parafialnych w Gdańsku po 1992 roku

Po dwuletnich negocjacjach, 25 marca 1992 r. nastąpiła reorganizacja struktur diecezjalnych w Polsce. Diecezja gdańska, podniesiona została do godności archidiecezji i metropolii w skład, której weszły diecezja pelplińska i diecezja toruńska. Zmianie uległy także granice nowego arcybiskupstwa, w wyniku czego diecezja utraciła 30 parafii na rzecz diecezji elbląskiej, lecz zyskała 81 parafii, będących dotychczas częścią diecezji chełmińskiej. Wśród nich znalazła się leżąca w dekanacie żukowskim parafia Św. Brata Alberta w Kokoszkach, Św. Walentego w Matarni oraz Chrystusa Zbawiciela w Osowej. Dekretem z 1 lipca pierwsza z nich włączona została do dekanatu Gdańsk-Południe, natomiast dwie pozostałe do dekanatu Gdańsk-Oliwa⁸⁷.

Na przestrzeni dwudziestu lat gdańscy arcybiskupi erygowali 44 nowych parafii, tak iż obecnie archidiecezja liczy sobie 198 jednostek terenowych. W Gdańsku powstało ich 13, w Gdyni 4, a w pozostałych miejscowościach 27. Z pośród wszystkich placówek duszpasterskich aż 59 leży dziś w granicach administracyjnych miasta Gdańska.

Dnia 5 czerwca 1994 r. na osiedlu Zielony Trójkąt abp T. Gocłowski założył parafię **NMP Matki Kościoła i Św. Katarzyny Szwedzkiej**, wyłączając jej obszar z parafii Św. Brygidy oraz Św. Anny i Joachima w Letnicy⁸⁸.

⁸⁵ *Schematyzm Diecezja Gdańskiej 1986*, Gdańsk 1986, s. 77.

⁸⁶ S. Bogdanowicz, *Dziela sztuki sakralnej Bazyliki Mariackiej w Gdańsku*, Gdańsk 1990, s. 38-39; Tenże, *Kaplica Królewska w Gdańsku*, Gdańsk 1992, s. 94.

⁸⁷ T. Gocłowski, *Dekret zmieniający przynależność dekanalną parafii: Gdańsk-Kokoszki, Gdańsk-Matarnia, Gdańsk-Osowa*, MAG, t. 36, 1992, nr 4-6 (7-9), s. 198.

⁸⁸ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. NMP Matki Kościoła i Św. Katarzyny Szwedzkiej*, MAG, t. 38, 1994, nr 7-9, s. 25-26.

Poprzez wyłączenie terenów należnych do parafii Bł. Doroty z Mątów 24 czerwca 1994 r. powołana została do życia wspólnota parafialna **Św. Jana Chrzciciela** w Kiełpinie Górnym, w skład której weszły również Karczemki, Otomin i Sulmin Gajowka⁸⁹. Świątynia tam istniejąca, w latach 1963-79 pełniła już w prawdzie rolę kościoła parafialnego, był to jednak wikariat eksponowany Św. Doroty w Jasieniu z siedzibą w Kiełpinie. W momencie przekształcenia kuracji w samodzielny parafię, jej siedzibę przeniesiono do Jasienia, a kościół kiełpiński na następne piętnaście lat ustanowiono filią.

15 lipca 1994 r. przy poewangelickim kościele oruńskim ustanowiono parafię **Najświętszego Serca Pana Jezusa i Św. Jana Bosko**, wyodrębniając ją z części parafii na Starych Szkotach⁹⁰. Opiekę duszpasterską sprawują tam księża salezjanie, którzy w 1945 r. przybyli na ziemię gdańską. W okresie przedreformacyjnym wieś, z własnym kościołem filialnym należała do parafii Św. Katarzyny w Gdańsku. Gdy XVI w. znalazł się on w rękach protestantów, nielicznych katolików przypisano najpierw do parafii Św. Wojciecha, a w 1718 r. do parafii Św. Ignacego.

Parafia **Matki Bożej Fatimskiej** założona została 27 czerwca 1996 r. przy będącym w budowie kościele Wniebowzięcia NMP na Żabiance. Poprzednio jej obszar należał do parafii Chrystusa Odkupiciela oraz NMP Królowej Różańca Świętego na Przymorzu⁹¹. W październiku tego samego roku parafia ogłoszona została diecezjalnym Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej.

Aż do reformacji Migowo było częścią parafii Św. Katarzyny, po czym znalazło się w parafii gdańskiej zlokalizowanej na plebanii mariackiej, a w latach 1840-1922 w parafii święto Wojciechowej. Wieś weszła następnie w skład parafii Św. Franciszka na Siedlcach. Od 1977 r. mieszkańcy tam katolicy należeli do parafii tytułu Bożego Ciała, jednak ciągła rozbudowa tej części miasta stworzyła konieczność powołania do

⁸⁹ T. G o c ł o w s k i, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Jana Chrzciciela w Kiełpinie Górnym*, MAG, t. 38, 1994, nr 7-9, s. 28.

⁹⁰ T. G o c ł o w s k i, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Jana Bosko w Gdańsku-Oruni*, MAG, t. 38, 1994, nr 7-9, s. 32.

⁹¹ Podpisany 21.06.1996 r. T. G o c ł o w s k i, *Dekret erekcji parafii pw. Matki Bożej Fatimskiej*, MAG, t. 40, 1996, nr 7-9, s. 404.

zycia nowego ośrodka duszpasterskiego. 26 czerwca 1997 r. abp T. Gocłowski erygował więc parafię pw. **Miłosierdzia Bożego**⁹².

Z wyłączenia części obszaru należącego do parafii Chrystusa Zbawiciela, 8 maja 2000 r. założona została parafia **Św. Polikarpa Biskupa Męczennika** w gdańskiej dzielnicy Osowa⁹³. Obejmuje ona między innymi historyczne osiedle Wysoka, a także współczesne Osiedle Wojskowe i Owczary.

Na terenie osiedla mieszkaniowego Olimp, we wsi Kowale, 24 lipca 2000 r. powstała, zakwalifikowana do dekanatu Gdańsk Południe, a następnie dekanatu Gdańsk Łostowice, parafia **Św. Kingi**, której obszar należał wcześniej do parafii Św. Judy Tadeusza⁹⁴. Od średniowiecza aż do roku 1906 osada była natomiast częścią parafii Św. Wojciecha, później zaś – do 1983 r. – Św. Ignacego.

Leżące w pld. części miasta Ujeścisko, do końca II wojny światowej posiadało pochodzącą z 1647 r. świątynię ewangelicką. Katolicy na początku korzystali z usług kościoła Św. Katarzyny, gdy jednak został on przejęty przez protestantów, wieś stała się częścią parafii gdańskiej, później zaś staroszkockiej⁹⁵. Bezpośrednio przed erekcją jej obszar należał zaś do parafii Św. Judy Tadeusza na Łostowicach oraz Św. Franciszka z Asyżu na Siedlcach. Parafia tytułu **Św. Ojca Pio** na osiedlu Ujeścisko założona została dopiero 30 lipca 2000 r.⁹⁶

W tej samej dzielnicy, 28 lipca 2001 r. abp T. Gocłowski erygował parafię **Św. Teresy Benedykty od Krzyża – Edyty Stein**⁹⁷. Nowa parafia obejmuje Osiedle Pogodne, Wilanowskie, Piastowskie oraz Na Stoku.

⁹² T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Miłosierdzia Bożego Gdańsku-Migowie*, MAG, t. 41, 1997, nr 7-9, s. 278-290.

⁹³ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Polikarpa Biskupa Męczennika*, MAG, t. 44, 2000, nr 7-9, s. 278.

⁹⁴ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Kingi w Kowalach*, MAG, t. 44, 2000, nr 10-12, s. 417.

⁹⁵ Wiadomość o przynależności Ujeściska już w 1718 r. do parafii Św. Ignacego pochodzi jednak od S. Kujota, *dz. cyt.*, s. 241, gdyż w dekrete miejscowość ta nie została wymieniona. Po raz pierwszy wieś wymieniono przy parafii w Starych Szkołach w 1839 r. Pozostawała jej częścią, aż do 1918 r., kiedy to weszła w skład parafii na Siedlcach.

⁹⁶ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Ojca Pio w Gdańsku-Ujeścisku*, MAG, t. 44, 2000, nr 10-12, s. 420.

⁹⁷ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Teresy Benedykty od Krzyża*, MAG, t. 45, 2001, nr 10-12, s. 509.

Z parafii Chrystusa Króla oraz Św. Maksymiliana Kolbego, 15 lipca 2002 r. powstała nowa placówka duszpasterska poświęcona **Św. Teresie od Dzieciątka Jezus** w Gdańsku⁹⁸. Obejmuje swoim zasięgiem Cygańską Górę, wsch. część Siedlec i płd. część Aniołków, w tym Osiedle Focha i Kolonię Jordana.

Z parafii Św. Judy Tadeusza, dnia 1 lipca 2005 r. wyłoniła się parafia **Św. Krzysztofa** na Osiedlu Świętokrzyskim⁹⁹. Pod duchową opieką proboszcza znajdują się także mieszkańcy Rębowa i osiedla Miłego.

Neogotycka świątynia we Wrzeszczu, przy której w 1 lipca 2009 r., metropolita gdański Sławoj Głódź erygował nową parafię, zbudowana została dla powstałej w 1898 r. wspólnoty ewangelickiej¹⁰⁰. Z uwagi na sąsiedztwo licznie zlokalizowanych w tej okolicy zabudowań wojskowych, od początku swego istnienia, gmach pełnił rolę pomocniczego kościoła garnizonowego, natomiast po zakończeniu I wojny światowej, został także miejscem modlitwy dla gdańskiej policji. Gdy w 1945 r. świątynię przejęli katolicy, zdecydowano się zachować jej pierwotny charakter. Dokonano jednakże zmiany wezwania, na ŚŚ. Apostołów Piotra i Pawła¹⁰¹. Dnia 21 stycznia 1993 r. utworzono przy niej parafię wojskową, a szesnaście lat później, wydzielając teren z parafii Najświętszego Serca Jezusowego i MB Częstochowskiej, przekształcono ją w parafię wojskowo-cywilną **Matki Odkupiciela**¹⁰². Swoim zasięgiem obejmuje ona domy leżące we wschodniej części Wrzeszcza: od ul. Jaśkowa Dolina, poprzez Wileńską, aż do Traugutta. Duszpasterską troskę roztacza także nad 49 Pułkiem Śmigłowców Bojowych z Pruszcza Gdańskiego, morskimi oddziałami Straży Granicznej i Strażą Celną oraz innymi jednostkami służb mundurowych w mieście. Pod względem administracji kościelno-wojskowej parafia należy do dekanatu Marynarki Wojennej OPWP.

⁹⁸ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Teresy od Dzieciątka Jezus*, MAG, t. 46, 2002, nr 10-12, s. 519.

⁹⁹ T. Gocłowski, *Dekret erekcji parafii pw. Św. Krzysztofa na Osiedlu Świętokrzyskim*, MAG, t. 49, 2005, nr 7-9, s. 532.

¹⁰⁰ *Handbuch für die Evangelischen in Danzig*, wyd. P. Springer, Danzig 1919, s. 83.

¹⁰¹ A. Boldt, *Geschichte der Entwicklung der Vorstadt Danzig-Langfuhr seit der Witte des vorigen Jahrhunderts*, Danzig 1911, s. 38; J. Daniluk, *Kościół Wrzeszcza*, [w:] *Wędrowki po Wrzeszczu*, pod red. K. i J. Szczepańskich, Gdańsk 2011, s. 227-228.

¹⁰² Z. Pawłowicz, *Kościół Gdańska i Sopotu*, Gdańsk 1991, s. 51; *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego na rok 2000*, s. 161-162.

Przy głosach protestu ze strony mieszkańców Łostowic, 26 lutego 2011 r.¹⁰³ ustanowiono ośrodek duszpasterski, 7 czerwca tegoż roku przekształcony w parafię **Św. Jana Pawła II**¹⁰⁴. Najmłodsza gdańska placówka wyłączona została z parafii Św. Judy Tadeusza, i obejmuje pld. część Łostowic, osiedle Cztery Pory Roku i Nowy Horyzont oraz wieś Borkowo.

Zakończenie

Rozwój administracyjny Kościoła katolickiego w Gdańsku zaczął się właściwie wraz z pojawieniem się chrześcijaństwa na ziemiach polskich. Z pierwszej parafii obejmującej gród nadmotławski oraz całą okolicę z biegiem czasu wypączkowały kolejne ośrodki duszpasterskie, tak iż obecnie w Gdańsku znajduje się 59 placówek parafialnych Kościoła katolickiego. Największy ich rozwój nastąpił w ubiegłym wieku, a wpływ na to miała przede wszystkim stopniowo powiększająca się liczba ludności wyznania katolickiego, która po 1945 r. osiągnęła w mieście pozycję dominującą. Zapał z jakim po II wojnie światowej dostojnicy kościelni zakładali nowe parafie, bardzo szybko zahamowany został poprzez odgórną politykę państwa, zmierzającą do wyrugowania religii z życia społecznego. Kolejne lata upływały więc na żmudnych negocjacjach strony kościelnej z władzami wojewódzkimi, które wykorzystywały wszystkie powody, aby uniemożliwić budowę nowych świątyń i zakładanie osobnych parafii. Trudności z tym związane ostatecznie przezwyciężone zostały pod wpływem zmian politycznych jakie zaszły w kraju po roku 1980. Od tego czasu biskupi już praktycznie swobodnie tworzyli nowe wspólnoty tam, gdzie potrzeby duszpasterskie tego wymagały. Proces tworzenia parafii nigdy nie jest zamknięty, stąd też, w miarę jak budować się będą nowe domy, jak rozwiną się gdańskie osiedla, spodziewać się należy kolejnych biskupich dekretów zmieniających kościelną mapę administracyjną nadmorskiej diecezji.

---

¹⁰³ Archiwum Parafii Bł. Jana Pawła II w Gdańsku, S. Głódź, *Dekret z dnia 26.02.2011 r. ustanawiający ks. Ryszarda Grosa proboszczem nowoutworzonego ośrodka duszpasterskiego.* – znak akt: XIII A4-19/2011 XI F 124-58.

¹⁰⁴ Do parafii należą domy zlokalizowane wokół ul. Narcziarskiej-Ofiar Grudnia-Michonia-Hokejowej-Podleckiego. Za: Archiwum Parafii Bł. Jana Pawła II w Gdańsku, S. Głódź, *Erekcja parafii pw. Bł. Jana Pawła II.* – akt. III C 3-1a/2011. Z dnia 7.06.2011 r.

Bibliografia

- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. II, 2, (*Dekret w sprawie przydzielenia mieszkańców Migowa Dolnego do parafii MB Nieustającej Pomocy w Gdańsku-Brętowie a wyłączenia ich z parafii Św. Franciszka Wyznawcy w Gdańsku-Emaus*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. II, 2, (*Zmiana granic parafii Św. Krzyża we Wrzeszczu – Św. Antoniego w Brzeźnie*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB III, 15p, (*Dekret w sprawie zmiany granic parafii Św. Mikołaja i MB Bolesnej w Gdańsku*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB IIIa, 11p, (*Dekret erekcyjny niezależnej placówki duszpasterskiej w Bąsaku*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB IIIa, 12p, (*Erekcja parafii Św. Rodziny w Gdańsku-Siankach*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB IIIa, 15p, (*Dekret erekcyjny niezależnej placówki duszpasterskiej Niepokalanego Poczęcia NMP przy szpitalu mariackim w Gdańsku, przy ul. Łąkowej*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB IIIa, 15p, (*Dekret w sprawie zmiany granic parafii Św. Mikołaja i MB Bolesnej w Gdańsku*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB IIIa, 15p, (*Erekcja parafii NM NMP w Gdańsku przy ul. Łąkowej*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB IIIa, 24p, (*Dekret w sprawie zmiany granic parafii Niepokalanego Serca Maryii NSPJ we Wrzeszczu*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB IIIa, 24p, (*Erekcja parafii Niepokalanego Serca Maryi w Gdańsku-Wrzeszczu*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB IIIa, 76p, (*Dekret erekcyjny*).
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej, sygn. III/KB III 7, 7p, (*Erekcja parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gdańsku (na Wysokiej Górze)*).
- Archiwum Parafii Św. Jana Pawła II w Gdańsku, Głódź, S., *Dekret z dnia 26.02.2011 r. ustanawiający ks. Ryszarda Grosa proboszczem nowoutworzonego ośrodka duszpasterskiego*.
- Archiwum Parafii Św. Jana Pawła II w Gdańsku, Głódź, S., *Erekcja parafii pw. Bł. Jana Pawła II*.
- Archiwum Parafii Św. Stanisława Bpa w Gdańsku-Wrzeszczu. (*Dekret erekcji parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Gdańsku Wrzeszczu*).
- Archiwum Parafii Św. Stanisława Kostki w Gdańsku Oliwie. (*Dekret erekcji parafii pod wezwaniem Św. Stanisława Kostki w Gdańsku-Oliwie*).
- Baciński, A., *Polskie duchowieństwo katolickie w Wolnym Mieście Gdańsku 1919-1939*, „Studia Gdańskie”, t. 1, 1973, s. 7-117.
- Balicki, T., *Powołanie samodzielnej jednostki kościelnej na terenie Wolnego Miasta Gdańska*, „Studia Gdańskie”, t. 13, 2000, s. 221-249.

- Bieszk, K., *Walka Zakonu Krzyżackiego z Polską o przynależność kościelną archidiakonatu pomorskiego*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, t. 34, 1927, s. 1-53.
- Bogdanowicz, S., *Dzieła sztuki sakralnej Bazyliki Mariackiej w Gdańsku*, Gdańsk 1990.
- Bogdanowicz, S., *Kaplica Królewska w Gdańsku*, Gdańsk 1992.
- Bogdanowicz, S., *Kościół Św. Piotra i Pawła w Gdańsku*, Gdańsk 1993.
- Boldt, A., *Geschichte der Entwicklung der Vorstadt Danizg-Langfuhr seit der Witte des vorigen Jahrhunderts*, Danzig 1911.
- Bruszewska-Głombiowska, M., *Biskup włocławski Michał: działalność kościelna, gospodarcza, polityczna (1220-1252)*, Gdańsk 2002.
- Ciechorski, W., *Diecezja Gdańska – Wspomnienie w jej 50- lecie 1925-1975*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 19, 1975, nr 7-9, s. 207-224.
- Czapliński, B., *Dekret w sprawie ustanowienia parafii pw. Chrystusa Zbawiciela w Gdańsku-Osowej*, „Orędownik Diecezji Chełmińskiej”, t. 31, 1980, nr 9-10, s. 349-350.
- Daniluk, J., *Kościół Wrzeszcza*, [w:] *Wędrowniki po Wrzeszczu*, pod red. K. i J. Szczepańskich, Gdańsk 2011.
- Drost, W., *Kunstdenkmäler der Stadt Danzig*, Bd. 5, Stuttgart 1957-1972.
- Elenchus Omnium Ecclesiarum nocnon universi cleri diocesis culmensis pro anno domini 1922.*
- Elenchus universi cleri (...) Dioecesis Warmiensis conscriptus sub initio anni 1922.*
- Elenchus universi cleri nec non sororum piarum congregationum Dioecesis Warmiensis conscriptus sub initio anni 1921.*
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Bł. Jadwigi Królowej w Gdańsku-Oruni*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 34, 1990, nr 7-9, s. 192-194.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Bł. Urszuli Ledóchowskiej w Gdańsku-Chełmie*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 29, 1985, nr 3-4, s. 83-85.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. MB Brzemiennej w Gdańsku-Matemblewie*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 33, 1989, nr 7-9, s. 169.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. MB Królowej Korony Polskiej*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 32, 1988, nr 7-9, s. 287.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Gdańsku-Wrzeszczu przy ul. Marii Curie-Skłodowskiej 3B*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 24, 1985, nr 10-12, s. 328.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Matki Bożej Fatimskiej*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 40, 1996, nr 7-9, s. 404.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Miłosierdzia Bożego Gdańsku-Migowie*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 41, 1997, nr 7-9, s. 278-290.

- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Najświętszego Imienia Maryi w Gdańsku Krakowcu*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 30, 1986, nr 7-9, s. 316-318.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. NMP Matki Kościoła i Św. Katarzyny Szwedzkiej*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 38, 1994, nr 7-9, s. 25-26.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Brata Alberta w Gdańsku-Przymorzu*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 31, 1987, nr 10-12, s. 425-427.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Jana Bosko w Gdańsku-Oruni*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 38, 1994, nr 7-9, s. 32.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Jana Chrzyciela w Kiełpinie Górnym*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 38, 1994, nr 7-9, s. 28.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Józefa w Gdańsku-Przymorzu*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 34, 1990, nr 7-9, s. 190-191.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Kingi w Kowalach*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 44, 2000, nr 10-12, s. 417.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Krzysztofa na Osiedlu Świętokrzyskim*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 49, 2005, nr 7-9, s. 532.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Ojca Pio w Gdańsku-Ujeścisku*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 44, 2000, nr 10-12, s. 420.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Polikarpa Biskupa Męczennika*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 44, 2000, nr 7-9, s. 278.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Rafała Kalinowskiego w Złotej Karczynie*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 34, 1990, nr 7-9, s. 191-192.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Teresy Benedykty od Krzyża*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 45, 2001, nr 10-12, s. 509.
- Goćłowski, T., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Teresy od Dzieciątka Jezus*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 46, 2002, nr 10-12, s. 519.
- Goćłowski, T., *Dekret regulujący granice między parafią MB Bolesnej w Gdańsku a parafią Św. Rodziny w Gdańsku-Stogach*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 45, 2001, nr 4-6, s. 262.
- Goćłowski, T., *Dekret regulacji granic między parafią pw. Św. Józefa oraz parafią pw. Św. Brygidy w Gdańsku*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 31, 1987, nr 10-12, s. 427.
- Goćłowski, T., *Dekret regulujący nazwę i granice parafii Chrystusa Odkupiciela w Gdańsku Żabiance i parafii Św. Ap. Piotra i Pawła w Gdańsku Jelitkowie*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 40, 1996, nr 7-9, s. 406.
- Goćłowski, T., *Dekret zmiany przynależności parafialnej ul. Brukowej, Zakosy i Skarpowej w Gdańsku*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 48, 2004, nr 1-3, s. 176.

- Gocłowski, T., *Dekret zmieniający przynależność dekanalną parafii: Gdańsk-Kokoski, Gdańsk-Matarnia, Gdańsk-Osowa*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, t. 36, 1992, nr 4-6 (7-9), s. 198.
- Gocłowski, T., *Jako żywe kamienie tworzymy duchową świątynię. Orędzie na niedzielę modlitw w intencji budowy nowych kościołów*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 31, 1987, nr 10-12, s. 414-416.
- Gocłowski, T., *Na dzień modlitw w intencji wspólnot budujących nowe kościoły. Słowo do wiernych*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 32, 1988, nr 10-12, s. 347-349.
- Gocłowski, T., *Orędzie Biskupa Gdańskiego na niedzielę modlitw w intencji budowy nowych kościołów*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 29, 1985, nr 7-10, s. 332-334.
- Gocłowski, T., *Orędzie na niedzielę modlitw w intencji budowy nowych kościołów*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 30, 1986, nr 10-12, s. 393-395.
- Gocłowski, T., *Troska o nasze świątynie. Słowo pasterskie na 28 października 1984*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 28, 1984, nr 7-10, s. 245-247.
- Handbuch für die Evangelischen in Danzig*, wyd. P. Springer, Danzig 1919.
- Jarmakowski, A.T., Rybicki, A., *Wczoraj i dziś. 50 lat parafii Świętego Krzyża w Gdańsku*, Gdańsk 1980.
- Kaczmarek, L., *Dekret erekcji parafii Bł. Maksymiliana Kolbego w Gdańsku-Suchaninie*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 26, 1982, nr 1-3, s. 40-43.
- Kaczmarek, L., *Dekret erekcji parafii pw. Bł. Doroty z Matów*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 23, 1979, nr 7-8, s. 274.
- Kaczmarek, L., *Dekret erekcji parafii pw. Bożego Ciała w Gdańsku*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 21, 1977, nr 10-12, s. 244.
- Kaczmarek, L., *Dekret erekcji parafii pw. Opatrzności Bożej w Gdańsku-Zaspie*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 23, 1979, nr 7-8, s. 280.
- Kaczmarek, L., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Judy Tadeusza w Gdańsku-Łostowicach*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 27, 1983, nr 1-3, s. 25-27.
- Kaczmarek, L., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Kazimierza Królewicza w Gdańsku-Zaspie*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 28, 1984, nr 1-3, s. 38-40.
- Kaczmarek, L., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Piotra i Pawła w Gdańsku*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 23, 1979, nr 11-12, s. 271-272.
- Kaczmarek, L., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Wojciecha w Gdańsku-Świbnie*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 25, 1981, nr 7-8, s. 174-176.
- Kaczmarek, L., *Dekret o zmianie granic między parafią pw. Ignacego i parafią pw. Niepokalanego Poczęcia N.M. Panny w Gdańsku*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 23, 1979, nr 7-8, s. 282-283.
- Kaczmarek, L., *Dekret z 20.07.1971 r. o reaktywowaniu parafii przy kościele pw. Św. Brygidy w Gdańsku*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 15, 1971, nr 12, s. 645-646.

- Kaczmarek, L., *Dekret z 22.07.1971 r. o zmianie granic między parafią pw. Św. Józefa i parafią pw. Św. Brygidy w Gdańsku*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 15, 1971, nr 12, s. 647.
- Kleinert, E., *Administrator apostolski diecezji gdańskiej 1945-1951*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 21, 1977, nr 1-4, s. 79-87.
- Kleinert, E., *Biskup Lech Kaczmarek a struktury diecezjalne*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 22, 1979, nr 1-2, s. 39-43.
- Kujot, S., *Kto założył parafie w dzisiejszej diecezji chełmińskiej?: studium historyczne*, Roczniki TNT, t. 9-10, 1902-1903.
- Lauer, W., *Biskup Edmund Nowicki jako biskup gdański*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 15, 1971, nr 3-4, s. 107-139.
- Lubomski, A., *Wie die Danziger Pfarreien entstaden*, [w:] „Katholisches Jahrbuch für das Bistum Danzig”, Daznig 1936, s. 42-61
- Lulkowski, F., *Z historii Kościoła na Mierzei Gdańskiej*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 30, 1986, nr 4-6, s. 173-175.
- Marek, R., *Kościół rzymskokatolicki wobec ziem zachodnich i północnych*, Warszawa 1976.
- Muhl, J., *Kirchengeschichtliches von der Danziger Nehrung*, „Mitteilungen des Westpreußischen Geschichtsvereins”, Jg. 39, 1940, s. 36-45.
- Nocny, W., *Stogi: zapomniana „wyspa”*, Gdańsk 2006, s. 201.
- Nocny, W., Wołos, R., *25 lat parafii św. Wojciecha: Gdańsk-Świbno 1981-2006*, Gdańsk 2006.
- Nowicka, M., *Dzieje gdańskiego Jasienia*, Gdańsk 2004.
- Nowicki, E., *Dekret erekcji parafii pw. NMP Królowej Różańca Św.*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 2, 1958, nr 11-12, s. 665.
- Nowicki, E., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Jelitkowie*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 9, 1965, nr 11, s. 463.
- Nowicki, E., *Dekret erekcji parafii pw. Św. Barbary w Gdańsku*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 12, 1968, nr 6-8, s. 135-137.
- O'Rourke, E., *Eingemeindung in die Kuratie Brenatu*, „Amtliches Kirchenblatt der Diözese Danzig”, nr 2, 1925.
- O'Rourke, E., *Errichtung der Kuratie Danzig-Neuschottland*, „Amtliches Kirchenblatt der Diözese Danzig”, nr 6/59 1930.
- O'Rourke, E., *Errichtung einer neuen seelsorgestelle*, „Amtliches Kirchenblatt der Diözese Danzig”, nr 5, 1925.
- O'Rourke, E., *Errichtungs-Urkunde über die Errichtung einer Filialkirchengemeinde in Brentau*, „Amtliches Kirchenblatt der Diözese Danzig”, nr 2/16, 1929.
- O'Rourke, E., *Errichtungs-Urkunde über die Errichtung einer Filialkirchengemeinde in Danizg-Brösen*, „Amtliches Kirchenblatt der Diözese Danzig”, nr 2/17, 1929.

- O'Rourke, E., *Errichtungs-Urkunde über die Errichtung einer Filialkirchengemeinde in Danzig-Liebfrauen*, „Amtliches Kirchenblatt der Diözese Danzig”, nr 2/18, 1929.
- O'Rourke, E., *Umpfarrung*, „Amtliches Kirchenblatt für die Apostolische Administratur der Freien Stadt Danzig”, nr 2, 1923.
- Orkus, K., *Historia parafii Św. Anny w Gdańsku-Letniewie*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 9, 1965, nr 5, s. 152-160.
- Papenfuß, V., *Geschichte der katholischen Kirche in Danzig*, Danzig 1937.
- Parafia Zmartwychwstania Pańskiego w Gdańsku*, oprac. A. Pałucha, Gdańsk 2001.
- Pawłowicz, Z., *Historia parafii Św. Antoniego w Gdańsku-Brzeźnie*, Gdańsk 1985.
- Pawłowicz Z., *Kościół Gdańska i Sopotu*, Gdańsk 1991.
- Preussen und die katholische Kirche seit 1640 nach den Acten des Geheimen Staatsarchives von Max Lehmann*, wyd. S. Hirzel, t. 4, Von 1758 bis 1775, Leipzig 1883, nr 480.
- Przykucki, M., *Dekret w sprawie ustanowienia parafii Bł. Alberta Chmielewskiego na Osiedlu Gdańsk-Kokoszki*, „Orędownik Diecezji Chełmińskiej”, t. 35, 1984, nr 11-12, s. 426-427.
- Schematyzm Archidiecezji Gdańskiej 2001*, Gdańsk 2001.
- Schematyzm Diecezji Chełmińskiej 1867*, Pelplin 1867.
- Schematyzm Diecezja Gdańskiej 1958*, Gdańsk 1958.
- Schematyzm Diecezja Gdańskiej 1986*, Gdańsk 1986.
- Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego na rok 2000*.
- Simson, P., *Geschichte der Stadt Danzig*, Bd. IV, Danzig 1918.
- Simon Grunau's Preussische Chronik*, Die Preussischen Geschichtschreiber des XVI und XVII Jahrhunderts, wyd. M. Perlbach, Bd. 1, Leipzig 1876.
- Stachnik, R., *Die Katholische Kirche in Danzig. Entwicklung und Geschichte*, Münster 1959.
- Steffen, F., *Die Diözese Danzig, ihr erster Bischof Eduard Graf O'Rourke und ihre Kathedalkirche zu Oliva*, Danzig 1926.
- Szczudłowski, P., *Losy poewangelickich obiektów sakralnych na terenie diecezji gdańskiej po 1945 roku*, Lublin 2001.
- Toczek, P., *Działalność Polskich Organizacji Katolickich w Wolnym Mieście Gdańsku 1920-1939*, „Studia Gdańskie”, t. 4, 1980, s. 143-203.
- Włodarski, B., *Świętopelk i Mściwoj II (z dziejów Pomorza Gdańskiego w XIII w.)*, „Zapiski Historyczne”, t. 33, 1968, z. 3, s. 61-94.
- Żółtowski S., *Kronika parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Gdańsku*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, t. 4, 1960, nr 2, s. 109-112.
-

AGNIESZKA KOBUS

**ECCLESIASTICAL STRUCTURE OF CATHOLIC PARISHES IN GDAŃSK
IN THE YEARS 1922-2015**

Abstract

Administrative development of the Catholic Church in Gdańsk started to take its course at the time when Christianity appeared on Polish territory. The first parish gave rise to the construction of many others so that at present there are 59 Catholic parishes in this city altogether. The greatest increase in the number of parishes was seen in the previous century, a phenomenon caused by a sharp rise in the size of the Catholic community of Gdańsk. After 1945 Catholicism rose to prominence in comparison with other Christian denominations and religions of Gdańsk. Still, its functioning was heavily hindered by the postwar communist regime of the Polish People's Republic. This dire situation improved only after 1980.

Translated by Agnieszka Kobus

